

61648

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ

O. A. PAKSU

VE

1997

İŞÂRÂTÜ'L-İ'CÂZ TEFSİRİ

T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ  
VE  
İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ  
Osman Abidin PAKSU

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM YATIRIM  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Danışman: Prof. Dr. Suat YILDIRIM  
Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ  
Enstitü Bilim Dalı: TEFSİR

61648


T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ  
VE  
İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİ

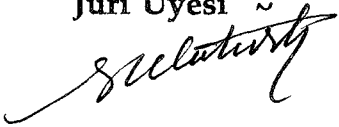
YÜKSEK LİSANS TEZİ  
Osman Abidin PAKSU

Danışman : Prof. Dr. Suat YILDIRIM  
Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ  
Enstitü Bilim Dalı : TEFSİR

Bu tez ~~19.10.21~~...1996<sup>7</sup> tarihinde aşağıdaki jüri tarafından  
oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

  
Prof. Dr. Suat Yıldırım  
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Veli Ulutürk  
Jüri Üyesi



Doç. Dr. Davut Aydüz  
Jüri Üyesi



## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	IV
TÜRKÇE ÖZET.....	V
İNGİLİZCE ÖZET (Abstract).....	VII
1. GİRİŞ (İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİNE GENEL BİR BAKIŞ)	
1.1. Tefsirini Yazdığı Ortam.....	1
1.2. Nasıl bir Kur'an Tefsiri.....	3
1.3. Kur'an Nedir? Ta'rifi Nasıldır?.....	4
2. BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	5
2.1. Hayatı.....	5
2.2. Eserleri.....	8
2.3. Hocaları.....	9
2.4. Bediüzzaman'ın tahsil hayatı ve ilmî cephesi.....	10
3. İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİNİN ÖZELLİKLERİ.....	19
3.1. Kur'an'ın İ'cazı Yönünden İşâratü'l-İ'caz.....	19
3.1.1. İşâratü'l-İ'caz'da Nazm Meselesi.....	19
3.1.2. İşâratü'l-İ'caz'da Kur'an'daki Tekrarlar.....	33
3.1.3. İşâratü'l-İ'cazda Huruf-u Mukatta'a.....	38
3.2. Filolojik Tetkikler Yönünden İşâratü'l-İ'caz.....	44
3.2.1. Lügat Yönünden.....	44
3.2.1.1. Kelimeleri İzah Ederken Nakle Dayanma ması.....	44
3.2.1.2. Kelimelerin İzahında Toplumun Bütün Fertlerini Gözönüne Alışı.....	45

3.2.2. Nahiv Yönünden.....	47
3.2.2.1. Nahiv İlmine Bakışı.....	47
3.2.2.2. İrabla İlgili İzahlarda Bulunması .....	48
3.2.2.3. Ayetleri Nahiv Yönünden Açıklaması....	49
3.3. Fıkıh İlmi Yönünden İşârâtü'l-İ'caz .....	53
3.4. Kelam İlmi Yönünden İşârâtü'l-İ'caz.....	56
3.5. Müsbet İlimler Yönünden İşârâtü'l-İ'caz.....	59
3.6. Psikoloji ve Sosyoloji Yönünden İşârâtü'l-İ'caz.....	61
SONUÇ.....	70
KAYNAKLAR.....	71
ÖZGEÇMİŞ .....	73



## ÖNSÖZ

Takdim edeceğimiz mütevazi çalışmamızın gayesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin İşâratü'l-İ'caz adlı eserini tanıtmakla birlikte, Kur'an'ın nüzûlundan itibaren her asra bakan bir yönünün olduğunu ve bütün asırlardaki çeşitli tabakalardaki insanlara hitap ettiğini göstermeye çalışmaktır. Çünkü Kur'an, insanlığın bütün istifham ve sorularına cevap veren mukaddes bir kitaptır. Onun hitabı belli bir zamana, belli bir gruba, belli bir mânâyâ mahsus olmadığı için her asırda tefsirine ihtiyaç duyulagelmiştir.

Bediüzzaman Said Nursî altmış cilt olarak te'lif etmeyi düşündüğü İşâratü'l-İ'caz isimli eserini, içinde bulunduğu savaş şartları sebebiyle tamamlayamamıştır. Bu eseriyle Kur'an'a yapılan itirazlara ve hücumlara karşı Kur'an'ın kendini müdafaa edeceğini ve i'cazının Onun çelik bir zırhı olacağını göstermek istemiştir. Bundan dolayı tefsirinde Kur'an'ın daha ziyade i'caz ve belağat yönlerini nazara vermiş, bilhassa nazım meselesi üzerinde çok durmuştur.

Çalışmamızda gayemiz Kur'an'ın bu yönüne insanların dikkatlerini çekmek ve bu maksada hizmet etmektir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada maddî, manevî desteklerini esirgemeyen ve her yönden istifade ettiğim muhterem hocam Prof. Dr. Suat YILDIRIM Bey'e teşekkürlerimi sunarım.

Osman Abidin PAKSU

## KISALTMALAR LİSTESİ

s. : Sayfa

H. : Hicrî

M. : Milâdî

(R.A.): Radıyallahü Anh

(A.S): Aleyhissalâtü Vesselâm



## TÜRKÇE ÖZET

Bediüzzaman'ın İşârâtü'l-İ'câz adlı tefsirinin en ayırıcı özelliği, tefsirini yazdığı ortamın çok farklı olmasıdır. Savaş şartlarında ve yanında hiçbir kaynak olmadan ağır şartlar altında bu eserini yazmış ve tamamını bitirmesi nasip olmamıştır.

Tefsirine başlamadan nasıl bir Kur'ân tefsiri yazılması gerektiğini izah eder. Bu zamanda ilmi, kabiliyeti sınırlı olan bir ferdin değil, daha az hata yapması muhtemel olan, umumun kabulüne daha çok mazhar olabilecek bir heyetin Kur'ân'a tefsir yazması gerektiği üzerinde durur. Bu tefsiriyle öyle bir heyetin çalışmasına hazırlık yapmış olduğunu belirtir.

Biz bu mütevazi çalışmamızla Bediüzzaman'ın bu tefsirini tanutmaya, nasıl bir tefsir olduğunu izah etmeye gayret ettik.

Bediüzzaman'ın bu eserinde en çok üzerinde durduğu ve önem verdiği yön, Kur'ân'ın i'câz yönleri üzerinde durmasıdır. Bu zamanda Kur'ân'a yapılan hücumlara karşı Kur'ân'ın i'câzının çelik bir zırh olduğunu belirtir. Yazdığı eserleriyle bu gayeye hizmet ettiğini, bunun kendisinin en büyük ideali olduğunu söyler.

Bediüzzaman i'câz yönleri üzerinde dururken en çok önem verdiği mesele onu nazım yönü olmuştur. Kur'ân'ın nazım yönüyle mucize olduğunu belirtir ve âyetlerden getirdiği örneklerle bunu ispatlar.

Nazım yönünden sonra üzerinde durduğu diğer önemli meseleler Kur'ân'a hücum yönlerinden biri olan, Kur'ân'daki tekrarların hikmetini ve gagesini izah etmek, Kur'ân'daki tekrarların lüzumsuz olmadığını ispat etmektir.

Yine bu tefsirinde huruf-u mukattaanın mahiyetini ve önemini değişik yönlerden izah eder.

Eserinin diğer yönü, âyetleri izah ederken zaman zaman cümle yapıları üzerinde durur. Her âyeti kendinden öncesi ve sonrası ile mühim bir irtibatı olduğunu, bunun da Kur'ân'ın önemli bir özelliği olduğunu belirtir.



Kelimeleri lugat yönünden izah ederken en yeni ve orijinal mânâları seçer, diğer tefsirlerde olmayan özelliklerinden bahsetmeye çalışır.

Bediüzzaman bu tefsirinde fazla olmamakla birlikte fikhî meseleler üzerinde durur ve kendine mahsus orijinal tespitler yapar. Kalamî ve itikadî meselelere de zaman zaman işaret eder, önemli gördüğü meselelerin izahını yapar.

Bediüzzaman tefsirinde Kur'ân'ın müsbet ilimlere bakışını izah eder, Kur'ân'ın müsbet ilimlerle muarız olmadığını, Kur'ân'ın bütün ilimler ihtiva ettiğini ve işaret ettiğini belirtir.

“Kur'ân'ın bütün ilimleri anası” olduğunu söyler. Diğer bütün eserlerinde de din ilimleri ile fen ilimlerinin beraber olması ve okutulması gereğini belirtir.

Yine eserinde toplumun psikolojik ve sosyolojik yönlerine önem vererek izahlarını bu şekilde yapar.

## İNGİLİZCE ÖZET

### Abstract

The most distinctive feature of Bediüzzaman's Qur'an commentary, "İşârâtü'l-İ'câz", is the extraordinary circumstances in which he wrote it. He wrote it during 1<sup>st</sup> World War, and out of reach to any source. But he could not finish this book.

At the beginning of his book he explains how a Qur'an commentary should be written. He strikes that a committee which will possibly make less mistakes and be more acceptable by the public should write the Qur'an commentary instead of a person whose scientific efficiency is limited. He states that with this book he prepared a beginning for the above mentioned committee.

I tried with this short study to introduce this commentary of Bediüzzaman, and to explain its nature as a Qur'an commentary.

Bediüzzaman, in his commentary, puts emphasis on the marvel (i'caz) feature of The Qur'an. He points out that the marvel feature is the steel armor of The Qur'an against the assaults made to The Qur'an in this time. He says that his greatest ideal is to prove the truthfulness of The Qur'an and to serve for it.

The consideration on the marvel feature of The Qur'an shifts the importance to the poetic structure. He claims that The Qur'an is a miracle in

its poetic structure and he exemplifies this with some verses from The Qur'an.

He continues with his considerations by taking the repetitions in The Qur'an which were attacked the most. He proved the repetitions to be not useless by explaining their reasons and aims.

In this commentary he also explains the nature and importance of Huruf-u Mukattaa in various points of view.

Another aspect dealt within this work is the consideration of the syntax. He states that every verse has an important connection to the preceding and subsequent verses and that this is a very important characteristic of The Qur'an.

He explained the vocabulary with its most recent and genuine meaning. He also tried to give the features which were not mentioned in other commentaries.

Although not very frequent, he tried to consider some canonical (fikhî) subjects with his own genuine style. On occasions he points out to subjects of theology (Kelam) and faith (İtikad) and gives explanations when essential.

Bediüzzaman explains the point of view of The Qur'an towards natural sciences. He states that The Qur'an is in accordance to other sciences and their branches and contains or points out to them. He states: "The Qur'an is the mother of all sciences"

Bediüzzaman wrote in his whole books and articles that natural and scholastic sciences should be together and taught integrated.

Bediüzzaman made his explanations in accordance with the sociological and psychological tendencies of his society.

## GİRİŞ

### 1. İŞARATÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİNE GENEL BİR BAKIŞ

#### 1.1. Tefsirini Yazdığı Ortam

Bedüzzaman Said Nursî'nin "İşarâtü'l-İ'caz" isimli bu eseri, Birinci Dünya Savaşında, harp cephesinde, at sırtında iken yanında hiçbir kaynak ve kitap olmadığı halde, te'lif etmiş olduğu bir Kur'an tefsiridir. Tamamını 60 cild olarak yazmayı niyet ettiği halde ancak ilk cildini yazmıştır. İçerisinde bulunduğu savaş ortamı kalan kısmının yazılmasına müsaade etmemiştir.

Said Nursî tefsirini gayet muhtasar ve îcazlı bir şekilde yazmış, bunun sebeplerini şu şekilde belirtmiştir:

- a) Savaş zamanı olmasından dolayı zamanın yeterli olmaması.
- b) Tefsirini ilim ehline, onları muhatab alır şekilde, o niyetle yazmış olması.
- c) Tefsirinde Kur'ân'ın nazm yönünü asıl alıp, nazmındaki en ince îcaz kaidelerini beyan ettiği için îcazlı ve belağatlı olmuştur.

Kendisini tefsiri yazmaya sevkeden sebebi şu şekilde izah etmektedir:

"Eski Harb-i Umumiden evvel ve evâilinde bir vâkıa-i sâdıka görüyorum ki, Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağının altındayım. Birden o dağ müthiş infilak etti. Dağlar gibi parçaları, dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum validem yanımdadır. Dedim "Ana korkma! Cenâb-ı Hakkın emridir. O Rahimdir ve Hakimdir." Birden o halette iken, baktım ki mühim bir Zat, bana âmirane diyor ki: "İ'CAZI

KUR'ÂNI BEYAN ET" uyandım, anladım ki: Bir büyük infilak olacak. O infilak ve inkılabtan sonra Kur'an etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'an kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur'an'a hücum edilecek.. "İ'CAZI ONUN ÇELİK BİR ZIRHI OLACAK"<sup>1</sup>

O zamanda Kur'an'a yapılan hücumların başlaması ve bunun için yapılan çalışmalar, Said Nursî'yi kendini Kur'an'ı müdafaaya me'mur bir nefer telâkki edip öyle çalışmasına sebep olmuştur.

Said Nursî Van'da bulunduğu sırada gazetelerde okuduğu bir haber onun ruhunda feveran uyandırdı. Habere göre: İngiliz Avam Kamarasında Sömürgeler Bakanı Gladstone elindeki Kur'an-ı Kerimi göstererek şöyle demiş:

"Bu Kur'ân Müslümanların elinde buldukça biz onlara hâkim olamayız. Ne yapıp yapmalıyız, ya Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız veya müslümanları ondan soğutmalıyız."

Bu haber Bedfüzzaman'ın içinde müthiş bir gayret ve feveran uyandırdı ve şöyle dedi: "Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez manevî bir güneş olduğunu ben dünyaya göstereceğim ve isbat edeceğim."<sup>2</sup>

İşte zikredilen bu sebeplerden dolayı Said Nursî tefsirini yazmaya niyet etmiş, o ağır ve namüsait şartlar altında tefsirini yazmaya başlamıştır. Bütün eserlerinde tekrarlar kendisinin Kur'an'ın mücevherat dükkânının bir dellâli olduğunu ilan etmiş ve ömrü boyunca bu gaye için çalışmıştır.

---

<sup>1</sup>Mektubât, s. 365

<sup>2</sup>Şahiner, Necmettin; Bilinmeyen Taraflarıyla Said Nursi, (İstanbul; Yeni Asya Yayınları, 1975, s. 84)

## 1.2. Nasıl Bir Kur'an Tefsiri

Bedüzzaman Said Nursî, Tefsirinin başındaki "İfadetü'l Meram" adlı bölümde, bu zamanda nasıl bir tefsire ihtiyaç olduğunu, mükemmel bir Kur'an tefsirinin nasıl yapılması gerektiğini gayet güzel bir üslub ile izah etmektedir;

"Bu itibarla, zamanca, mekânca, ihtisasça daire-i ihtası pek dar olan bir ferdin fehminden ve karîhasından çıkan bir tefsir, bi hakkın Kur'an-ı Azimüşşâna tefsir olamaz.

Çünkü Kur'an'ın hitabına muhatab olan milletlerin, insanların ahval-i rûhiyelerine ve maddiyatlarına câmi bulunduğu ince fenlere, ilimlere bir ferd, vâkıf ve sahib-i ihtisas olamaz ki, ona göre bir tefsir yapabilsin.

Hem bir ferdin mesleği ve meşrebi taassubdan hâli olamaz ki, hakaik-i Kur'anîyeyi görsün, bî tarafane beyan etsin.

Binaenaleyh gerçek bir tefsir;

"Kur'an'ın ince mânâlarının ve tefsirlerde dağınık bir surette bulunan mehasininin ve zamanın tecrübesiyle, fennin keşfi sayesinde tecelli eden hakikatlerin tesbitiyle herbiri birkaç fende mütehassıs olmak üzere muhakkikin-i ulemadan yüksek bir heyetin nazar-ı dikkat ve tetkikatından geçmesi lâzımdır ki, umumî bir emniyeti ve cumhur-u nâsın itimadını kazanmak üzere millete karşı bir kefalet-i zımniye husule gelsin ve icma-ı millet, hücceti elde edebilsin."<sup>3</sup>

Kur'an-ı Azimüşşan'ın müfessiri;

- 1- yüksek bir dehâ sahibi,
- 2- nâfiz bir içtihadı mâlik,

---

<sup>3</sup>İşarat, s. 7.

3- velâyet-i kâmileyi hâiz bir zât olmalıdır.

Bu şartlarda ancak yüksek ve azim bir heyetin tesanüdiyle, ve o heyetin telâhuk-u efkârından ve ruhlarının tenâsubiyle birbirine yardım etmesinden ve hürriyet-i fikirlerinden ve taassuplarından âzâde olarak tam ihlaslarından doğan bir şahs-ı manevîde bulunabilir...

İşte, Kur'an'ı ancak böyle bir şahs-ı mânevî tefsir edebilir.

"Böyle bir heyetin zuhûrunu çoktanberi bekliyorken hiss-i kable'l-vuku kabilinden olarak, memleketi yıkıp yakacak büyük zelzelenin (Harb-i umumi) arifesinde bulunduğumuz zihne geldi. "Bir şey tamamiyle elde edilemediği takdirde, o şeyi tamamen terketmek caiz değildir" kaidesine binaen acz ve kusurumla beraber *Kur'an'ın bazı hakikatlarıyla, nazmındaki i'cazına dair bazı işaretleri tek başıma kaydetmeye başladım.*

"Kaleme aldığım şu İşaratü'l İ'caz eserimi hakiki bir tefsir niyetiyle yapmadım, ancak ulema-yı İslamdan ehli tahkikin takdirlerine mazhar olduğu takdirde, uzak bir istikbalde yapılacak yüksek bir tefsire bir örnek ve bir me'faz olmak üzere o zamanın insanlarına bir yadigar maksadıyla yaptım."<sup>4</sup>

### 1.3. Kur'an Nedir? Tarifi Nasıldır?

Bediüzzaman, kendine has bir üslup ve eda içinde Kur'an'ın tarifini yapar. Bu tarifte Kur'an-ı Kerimin genişliğini, ihatasını, özelliklerini, şumülünü ve kapsamını dile getirir. Şöyle ki:

"Kur'an şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi... ve âyât-ı tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedisi... ve şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri ve zeminde ve gökde gizli Esmâ-i

---

<sup>4</sup>İşarat, s. 8.

ilahiyyenin manevi hazinelerinin keşşâfı ve sutûr-u hâdisâtın altından muzmer hakaikın miftahı âlem-i şehadetle âlem-i gaybın lisânı ve şu âlem-i şehadet perdesi arkasında olan ve âlem-i gayb cihetinden gelen iltifâtât-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitâbât-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi ve şu İslâmiyet âlem-i mânevîsinin güneşi, temeli, hendesesi ve avâlim-i uhreviyyenin mukaddes haritası... ve zât ve sıfat ve esmâ ve şuûn-u ilâhiyenin kavli-i şârihi, tefsir-i vâzihı, bürhan-ı kâtu, tercümân-ı sâtı.. ve şu âlem-i insaniyetin mürebbsi.. ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyetin mâ ve ziyâsı ve nev-i beşerin hikmet-i hakikiyesi ve insaniyeti saadete sevkeden hakiki mürşidi ve hâdîsi ve insanlara hem bir kitab-ı şeriat, hem bir kitâb-ı duâ, hem bir kitâb-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubûdiyet, hem bir kitâb-ı emir ve da'vet, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitâb-ı fikir, hem insanın bütün hâcât-ı mâneviyesine merci olacak çok kitapları tazammun eden tek, câmi bir kitab-ı mukaddes, hem bütün evliya ve sıddıkînin ve urefa ve muhakkikinin muhtelif meşreblerine ve ayrı ayrı mesleklerine, herbirindeki meşrebin mezâkına lâayık ve o meşrebi tenvir edecek; ve herbir mesleğin mesâkına muvafık ve onu tasvir edecek birer risale ibraz eden mukaddes bir kitab-ı semavîdir.”<sup>5</sup>

## 2. BEDİÜZAMAN SAİD NURSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

### 2.1. Hayatı

Bedüzzaman Said Nursî 1294 H./1877 M. yılında Bitlis vilâyetinin HİZÂN kazasına bağı İsparit nahiyesinin NURS köyünde doğdu. Şafii mezhebindendir. Babasının ismi Mirza, annesinin ismi Nuriye'dir.

Said Nursî küçük yaşında tahsile başlamış, ilk dersini kardeşi “Molla Abdullah”tan almıştır. Daha sonra İsparit nahiyesine gitmiş Molla Mehmet Emin medresesinde “Seyyit Nur Muhammed”den ders okumuştur.

14 yaşında iken bütün sıra ilimleri bitirmiş, icazet alma payesine ulaşmıştır.

---

<sup>5</sup>İşarat, s. 10.



Said Nursî hem din ilimleri, hem fen ilimleri hususuna merak salmış, her iki yönden kendini yetiştirmiştir.

Felsefe, İlm-i Kelâm, Mantık, Tefsir, Hadis, Fıkıh gibi ilimleri.

Hem Riyaziyyat, Astronomi, Kimya, Fizik, Jeoloji gibi fen ilimlerinde kendini yetiştirmiş, hatta bu fen ilimlerinin bazılarında (Coğrafya, Riyaziyyat gibi) ilmî münazara seviyesine ulaşmış ve bu ilimlere dair yapmış olduğu münazaraları kazanmıştır.

Bedüzzaman bütün hayatını dini ilimler ile fen ilimlerinin beraber okutulduğu bir üniversiteyi Doğu Anadolu'da açmak uğruna harcamıştır.

Bununla ilgili olarak;

“Vicdanın ziyası ulum-u diniyedir. Aklın nûru fünûn-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. İftirak ettikleri vakit birincisinden taassup, ikincisinden hile ve şüphe tevellüd eder.”<sup>6</sup>

Böyle bir üniversitenin açılması için çok gayret göstermiş ve çok mesafe katetmiştir. Bunun için İstanbul'a gelmiş. Sultan Reşad ile görüşmüş, bu konuda yardım istemiş ve 160.000 banknot destek sözü almış, daha sonra çıkan 1. Dünya Savaşı dolayısıyla bu plân akim kalmıştır.

I. Dünya Savaşı çıkınca talebeleriyle birlikte gönüllü Alay Komutanı olarak bu savaşa iştirak etmiş, birçok başarılar elde etmiş, kafkas cephesinde Rus askerleriyle boğaz boğaza çarpışırken, bir taraftan da yanında hiçbir müracaat kitabı olmadığı halde, “İŞARATÜ'L İ'CAZ” adlı Arapça tefsirini yazmaya başlamıştır. Bazan at üstünde, bazan siperde kendisi söylemiş, talebesi Molla Hatip yazmıştır.

---

<sup>6</sup>Münazarat, s. 72.

Daha sonra Rus'lara esir düşmüş, yaklaşık üç yıl esaretten sonra Viyana ve Almanya yoluyla İstanbul'a gelmiş, burada seçkin ulemanın kabul edildiği "Darü'l Hikmeti'l İslamiye" azâsı olmuştur. Bu heyette kendisinden başka;

Mehmet Akif (sekreter), İzmirli İsmail Hakkı, Elmalılı Hamdi Yazır, Mustafa Sabri Efendi ve Saadettin Paşa, gibi İslâm âlimleriyle beraber burada hizmet etmiştir.

İngilizlerin 1920'de İstanbul'u işgali esnasında "Hutûvât-ı Sitte" adlı eserini neşreder. Daha sonra Ankara'ya, oradan da 1923'de Van'a gider ve orada tekrar talebeleriyle başbaşa tedrisata başlar.

Görüldüğü gibi Bedüzzaman'ın çok hareketli bir hayatı geçmiştir. Sadece bir ilim adamı değil aynı zamanda bir dava ve ideal adamıdır. Bütün hayatını Kur'an'a adanmıştır.

O sıralarda çıkan Şeyh Said hadisesiyle hiçbir ilgisi olmadığı, hatta hadise öncesi kendisinden destek isteyen Şeyh Said'i bu isteğinden vazgeçirmeye çalıştığı halde 25 Şubat 1925'de Bedüzzaman Van'dan İstanbul'a nefyedilir, oradan Antalya'ya, Burdur'a gelir. "Nurun İlk Kapısı" adlı eserini te'lif eder. 1926'da Isparta'ya, oradan Eğridir'e ve oradan da Barla'ya getirilir.

Risale-i Nur Külliyyatı'nın telifi bu tarihte başlar ve 1950'ye kadar devam eder.

İ'caz-ı Kur'anla ilgili "Mu'cizat-ı Kur'âniye" adlı eserini 1927'de yazar.

Said Nursî'nin burada yazmış olduğu eserler, talebeleri vasıtasıyla elden ele ulaştırılmak suretiyle köyden köye, beldeden beldeye ulaştırılmış, el yazması ile çoğaltılıp, dağıtılmıştır.

Daha önceleri el yazması ile çoğaltılan eserler, 1950'den sonra teksir makinası ile çoğaltılmaya başlamıştır, daha sonradan matbaa ile neşrine devam edilmiştir.

Bediüzzaman Said Nursî 23 Mart 1960 Çarşamba günü Urfa'da vefat etmiş ve burada defnedilmiştir. 12 Temmuz 1960 Salı günü mezarı açılan Bediüzzaman askerî bir uçakla meçhul bir istikâmete götürülmüştür. Mezarının nerede olduğu henüz kesinlikle bilinmemektedir. Rahmetullahi aleyh...

## 2.2. Eserleri

Bediüzzaman Said Nursî 130 parça eser te'lif etmiştir. Bunlardan bazıları müstakil kitap halinde, bazıları küçük risâle şeklinde yazılmıştır. Bu küçük risâleler daha sonra büyük kitaplar halinde biraraya getirilerek basılmıştır.

Arapça olarak yazdığı eserler;

- 1) İşârâtü'l İ'caz fi mezânni'l İcaz
- 2) el-Mesneviyyü'l-Ârâbi
- 3) Tâ'likat (mantık)
- 4) Kızıl İ'caz (mantık)
- 5) el-Hutbetü'ş-Şâmiye

Türkçe yazmış olduğu eserler

- 1) Mektubat
- 2) Lem'alar
- 3) Şuâlar
- 4) Sözler
- 5) Asay-ı Musa
- 6) Tarihçe-i Hayat
- 7) Kastamonu Lahikası
- 8) Emirdağ Lahikası
- 9) Divan-ı Harbî Örfi

- 10) Nokta
- 11) Nokta
- 12) Şûâat
- 13) Sünûhât
- 14) Münâzarat
- 15) Muhâkemât
- 16) Tulûât
- 17) Lemâat
- 18) Rumûz
- 19) İşârât
- 20) Hutuvât-ı Sitte

### 2.3. Hocaları

Bedüzzaman Said Nursî'nin ders aldığı ilk hocası ağabeyi Molla ABDULLAH'tır. Daha sonra şu hocalardan ders almıştır:

Seyyid Nur Muhammed

Şeyh Muhammed Celâlî

Molla Emin Efendi

Bitlisli Şeyh Emin Efendi

Siirtli Molla Fethullah Efendi

Bitlisli Şeyh Muhammed Küfrevî-son dersini bu zâttan almıştır.

Said Nursî "İcazet"ini Erzurum'a bağlı Beyazıt kasabasında Şeyh Muhammed Celâlî'den almıştır. Toplam tahsil müddeti düzenli olarak üç ay olmuştur. Bu zaman zarfında Molla Cami'den itibaren mutad kitapları sıra ile okuyarak bitirmiştir. Buna, şerh ve hâşiye kısımlarını bırakıp, her kitaptan beş-on ders okuyarak muvaffak olmuştur. İcâzetini işte bu üç aylık tahsilden sonra almıştır.<sup>7</sup>

---

<sup>7</sup>Şahiner, Necmettin, Bilinmeyen Taraflarıyla Said Nursî, s. 61.

## 2.4 Bediüzzaman'ın tahsil hayatı ve ilmî cephesi

Dokuz yaşına kadar peder ve validesinin yanında kaldı. O esnada medresede okuyan ağabeyi Molla Abdullah'ın ilmi ve bilgisi küçük Said üzerinde tesir oluşturdu ve ciddî bir şevkle tahsili gözüe aldı ve bu niyetle nahiyeleri İsparit ocağı yakınında bulunan Tağ köyünde Molla Mehmed Emin Efendinin medresesine gitti. Fakat fazla duramadı. Tekrar Nurs'a döndü.

Nurs'ta ayrıca bir medrese olmadığından dersini büyük biraderinin haftada bir defa köye geldiği günlerde alırdı. Bir müddet sonra Firmis köyüne, sonra Hizan Şeyhinin yaylasına gitti.

Daha sonra Nurşin'e geçti. Nurşin'de bir müddet kaldıktan sonra Hizan'a döndü. Sonra medrese hayatını terk ederek pederinin yanına geldi ve bahara kadar evde kaldı. O sırada şöyle bir rüya görür:

Kıyamet kopmuş, kâinat yeniden dirilmiş. Molla Said, Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmı nasıl ziyaret edebileceğini düşünür. Nihayet sırat köprüsünün başına gidip durmak hatırına gelir: "Herkes oradan geçer, ben de orada beklerim" der ve sırat köprüsünün başına gider. Bütün Peygamberler birer birer ziyaret eder. Peygamber Efendimizi de ziyarete mazhar olunca uyanır.

Artık bu rüyadan aldığı feyiz, ilim tahsili için büyük bir şevk uyandırır. Pederinden izin alarak, tahsil yapmak üzere Arvâs nahiyesine gider. Burada ders veren meşhur Molla Mehmed Emin Efendi, kendisine ders vermeye tenezzül etmeyip, talebelerinden birisine okutmasını tavsiye edince, izzetine ağır gelir. Birgün bu meşhur müderris camide ders okutmakta iken, Molla Said itiraz ederek,

"Efendim, öyle değil!" hitabında bulunur. Okutmasına tenezzül etmediğini hatırlatır.

Orada bir müddet kaldıktan sonra, Mir Hasan Veli Medresesine gitti. Aşağı derecede okuyan yeni talebelere ehemmiyet verilmemek bu medresenin âdeti olduğunu anlayınca, sırayla okunması icap eden yedi ders kitabını terk ederek, sekizinci kitaptan okuduğunu söyledi.

Birkaç gün sonra Vastan kasabasına gittiyse de, orada hava değişimi için ancak bir ay kadar kaldı. Sonra Molla Mehmed isminde bir zatın refakatinde Erzurum vilâyetine bağlı Bayezid'e hareket etti. Asıl tahsiline işte bu tarihte başlar.

Bu zamana kadar hep "Sarf" ve "Nahiv"le meşgul olmuştu ve "İzhar"a kadar okumuştur. Bayezid'de Şeyh Mehmed Celâlî Hazretlerinin yanında yaptığı bu hakikî ve ciddî tahsili, üç ay kadar devam etmiştir. Fakat pek gariptir; zira Doğu Anadolu eğitim usulüyle, Molla Câmiden sonuna kadar bütün kitapları okudu. Buna da her kitaptan bir veya iki ders, nihayet on ders okumaya muvaffak oldu ve geriye kalanını terk eyledi.

Hocası Şeyh Mehmed Celâlî Hazretleri niçin böyle yaptığını sual edince, Molla Said cevaben,

"Bu kadar kitabı okuyup anlamaya muktedir değilim. Ancak bu kitaplar bir mücevher kutusudur, anahtarı sizdedir. Yalnız sizden şu kutuların içinde ne bulunduğunu göstermenizin istirhamındayım. Yani bu kitapların neden bahsettiklerini anlayayım da, bilâhare tab'ıma muvafık olanlara çalışırım" demiştir.

Bu suretle, alelusul yirmi sene tahsili lâzım gelen ilim ve fenlerin hülâsasını üç ayda tahsil ve ikmal etmiştir.

Bunun üzerine hocalarının "hangi ilim tab'ına muvafık" olduğu sualine cevaben,

“Bu ilimleri birbirinden tefrik edemiyorum. Ya hepsini biliyorum veyahut hiçbirisini bilmiyorum” der.

Herhangi bir kitabı eline alırsa, anlardı. Yirmi dört saat zarfında *Cemü'l-Cevâmi*, *Şerhü'l-Mevâkif*, *İbnü'l-Hacer* gibi kitapların iki yüz sayfasını, kendi kendine anlamak şartıyla mütalâa ederdi.

Hangi ilimden olursa olsun, sorulan suale tereddütsüz derhal cevap verirdi.

On üç, on dört yaşlarında mevşhur alimlerle görüşmeye karar verdi ve Bağdat'a ziyaret kastıyla hocasından izin istedi. Derviş kıyafetine girdi. Yolları takip etmeden dağlarda, ormanlarda gece dolaşarak Bağdat'a gitmek niyetinde iken Bitlis'e geldi. Bitlis'te Şeyh Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin yanına giderek, iki gün kadar dersinde bulundu. Şeyh Mehmet Emin Efendi, kendisine ilmî kıyafete girmesini teklif etti. Molla Said cevaben,

“Ben henüz sinn-i bülûğa vâsıl olmadığımından, muhterem bir müderris kıyafetini kendime yakıştıramıyorum. Ve ben bir çocuk iken nasıl hoca olabilirim?” diyerek teklifini kabul etmemiştir.

Bundan sonra, Şirvan'daki biraderinin yanına gitti. Orada büyük kardeşiyle ilk görüşmede aralarında şöylece kısa bir konuşma geçti:

Molla Abdullah: “Sizden sonra ben *Şerh-i Şemsî* kitabını bitirdim, siz ne okuyorsunuz?”

Bediüzzaman: “Ben seksen kitap okudum.”

Molla Abdullah: “Ne demek?”

Bediüzzaman: "İkmâl-i nüsah ettim ve sıranıza dahil olmayan birçok kitapları da okudum."

Molla Abdullah: "Öyleyse seni imtihan edeyim."

Bediüzzaman: "Hazırım, ne sorarsanız sorunuz."

Molla Abdullah, biraderini imtihan eder. İlmini takdirle, sekiz ay evvel talebesi bulunan Molla Said'i kendisine üstad kabul etti ve talebelerinden gizli olarak küçük biraderinden ders almaya başladı. Daha evvel okuttuğu kardeşini kendisine üstad yaptığını sezdirmiyordu. Nihayet talebeler, Molla Abdullah'ın Molla Said yanında ders okuduğunu kapıdan, anahtar deliğinden gizlice görünce taaccüp ederek sormuşlarsa da, Molla Abdullah cevaben,

"Nazar değmemek için, ben ona ders veriyorum" demiş ve talebelerini aldatmıştı.

Molla Abdullah'ın yanında bir müddet kaldıktan sonra Siirt'e gelir. Orada bulunan Molla Fethullah Efendinin medresesine gider. Molla Fethullah, Molla Said'e,

"Geçen sene *Süüyâtî* okuyordunuz, bu sene *Molla Câmi*'yi mi okuyorsunuz?"

Bediüzzaman: "Evet '*Câmi*'yi bitirdim."

Molla Fethullah hangi kitabı sorduysa, "Bitirdim" cevabını alınca, hayrette kaldı. Bu kadar kitabı bitirdiğini, hem de az zamanda bitirdiğini aklına sığtıramadı, taaccüp etti ve dedi:

"Geçen sene deli idin, bu senede mi delisin?"



Bediüzzaman,

“İnsan başkasına karşı kesr-i nefis için hakikati ketmedebilir. Fakat babadan daha muhterem olan üstadına karşı hakikat-i mahzdan başka birşey söyleyemez. Emrederseniz, söylediğim kitaplardan beni imtihan ediniz” der.

Molla Fethullah hangi kitaptan sorduysa, cevabını güzelce verir.

Bunun üzerine bu konuşmayı dinleyen ve bir sene evvel Said’in hocasının hocası bulunan Molla Ali-i Suran namındaki zat, kendilerinden ders almaya başladı.

Molla Fethullah, “Pekâla, zekâda harikasınız. Fakat hızınız nasıldır? Makamat-ı Harîriye’den birkaç satırını iki defa okumakla hızzedebilir misiniz?” diyerek kitabı uzatır.

Molla Said alarak, bir yaprağını bir defa okumakla hızzetti ve okudu.

Molla Fethullah, “Zekâ ile hızzın ifrat derecede bir kimsede tecemmuu nâdirdir” diyerek hayrette kaldı.

Bediüzzaman orada iken Cem’ü’l-Cevâmî kitabını günde bir iki saat meşgul olarak bir haftada ezberledi. Bu hal Siirt’te yayılmış ve Molla Fethullah, ulemaya, “Bizim medreseye gayet genç bir talebe geldi. Her ne sual ettimse hemen cevap verdi. Bu yaşta zekâsına ve ilmine ve fazlına hayran kaldım” diyerek pek çok metheder.

Bunun üzerine alimler bir yerde toplanarak Bediüzzaman’ı davet ederler. Bediüzzaman, yöneltilen bütün suallerine tereddüdsüz cevap verirken, Molla Fethullah’ın yüzüne bakıyordu. Sanki kitaba bakıyor gibi kendilerinden okuyarak cevap veriyordu. Bunu gören ulema,

Bediüzzaman'ın harikulâde bir genç olduğuna hükmedip, faziletini takdir ve sena ettiler.

Sonra tekrar Bitlis'e geldi. Bitlis'de bir iki şeyh hanedanının, âlim ve talebelerin arasında geçimsizlik olduğunu işitir. Fesadı netice veren sözlerin, bilhassa gıybetin İslâmiyete yakışmadığını onlara ihtar edince, Molla Said'i Şeyh Emin Efendiye şikâyet ederler. Şeyh Emin ise,

"Henüz çocuk olduğundan, kabil-i hitap değildir" der.

Bu söz Molla Said'e tebliğ edildiği anda, zaten bu gibi sözlere fıtraten tahammülsüz olduğundan, Şeyh Emin Efendinin huzuruna çıkarak elini öper, ve,

"Efendim, beni imtihan ediniz. Kabil-i hitap olduğumu ispat etmek isterim" der.

Şeyh Emin Efendi, çeşitli ilimlerden ve en müşkül meselelerden on altı سوال tertip ederek sorar. Molla Said, suallerin tamamına cevap verir.

Sonra Siirt'e bağlı Tillo kasabasına gider. Meşhur bir türbeye kapanır. Orada harika olarak *Kamus-u Okyanus'u* Bâbü's-Sin'e kadar ezberler. Niçin ezberlediği sorulduğunda,

"Kamus, her kelimenin kaç mânâya geldiğini yazıyor. Ben de bunun aksine olarak, her mânâya kaç kelime kullanıldığını gösterir bir kamus vücuda getirmek merakına düştüm" cevabında bulunur.

Molla Said, Bitlis'te iken on beş on altı yaşlarında idi. Henüz büluğ çağına gelmişti. O zamana kadar bütün malûmatı sünühat kabilinden olduğu için, uzun uzadıya mütalâaya lüzum görmezdi. Fakat her nedense eski sünühat yavaş yavaş kaybolmaya başladı. Bunun üzerine her türlü ilme ait eserleri tetkike koyuldu. Bilhassa İslâma yöneltlen şüpheleri reddetmek için *Metâli*

ve *Mevâkîf* adlı eserlerle sarf, nahiv, mantık ve saire gibi ilimlerle tefsir ve ilm-i kelâma dair kırk kadar kitabı iki sene zarfında ezberledi. Hattâ, hergün okumak şartıyla, ezberlediği kitapların üç ayda bir kere devrine muvaffak oluyordu.

Molla Said, günde bir-iki cüz okumak suretiyle Kur'ân'ı hıfza başladı. Her gün iki cüz ezber etmekle, Kur'ân'ın mühim bir kısmını hıfzına aldı, fakat iki sünihat ile, tekmili müyesser olmadı:

*Birincisi:* Kur'ân'ın çok sür'atle okunması bir hürmetsizlik olmasın diye,

*İkincisi:* Kur'ân hakaikinin hızının daha ziyade lüzumu var diye kalbine gelmiş. Onun için, Kur'ân hakaikinin anahtarı olacak ve şüphelere karşı muhafaza ve mukabele edecek, felsefe ve İsmâî ilimlere dair kırk risaleyi iki senede ezberledi. Hergün bir parça ezberden okumak suretiyle, hepsini üç ayda ancak devrediyordu.

Daha sonra Van'a geçti. On beş sene orada kaldı. Van'da bulunduğu müddet içinde bu asırda, yalnız eski tarzdaki ilm-i kelâmın İslâm dini hakkındaki şek ve şüphelerin reddine kâfi olmadığı kanaatine vararak diğer fenlerin tahsiline lüzum görmüştür.

Bu kanaate vardığı o zamanda, müsbet ilimler denilen bütün fenleri okumaya başlayarak pek kısa bir zamanda tarih, coğrafya, riyaziyyat, jeoloji, fizik, kimya, astronomi, felsefe gibi ilimlerin esaslarını elde etmiştir. Bu ilimleri bir hocadan ders alarak değil, yalnız kendi mütalâası sayesinde hakkıyla anlamıştır. Meselâ, bir coğrafya öğretmenini, tartışmaya girişmeden evvel, yirmi dört saat içerisinde eline geçirdiği bir coğrafya kitabını ezberlemekle, ertesi gün Van Valisi merhum Tahir Paşanın konağında ilzam eder.

Ve yine aynı surette bir tartışma neticesinde, beş gün zarfında inorganik kimyayı elde ederek, kimya öğretmeniyle tartışmaya girişir ve onu da ilzam eder.

İşte pek genç yaşındaki bu olağanüstü hallere ve deniz gibi bir ilme sahip olduğuna şahit olan âlimler, Molla Said'e "Bediüzzaman" lâkabını vermiştir.

Bediüzzaman, matematikte çok üstün bir intimal süratine sahipti. En zor bir meseleyi, zihnen hemen hallederdi. Hattâ cebir hakkında bir risale telif etmişti. Tahir Paşanın yanında hesap meseleleri münakaşa edildiğinde, hesaba dair hangi mesele bahsedilse, başkaları ve en usta muhasebeciler neticeyi bulamadan, Molla Said zihnen çıkarıyordu. Çok defalar böyle yarışlara girer ve tamamında daima birinci gelirdi. Bir defasında şöyle bir soru sordular:

"On beş müslim, on beş gayr-ı müslim farz edilerek, birbiri ardına dizilince bunlara yapılacak her kur'ada gayr-ı müslime isabet etmesi gerekmektedir. Nasıl pay edilir?"

Bu suale cevaben,

"Bunların yüz yirmi dört ihtimal hesabı vardır," diyerek yapar.

Hem de der;

"Bundan daha müşkilini de kendim icat ederim. İki bin beş yüz ihtimal hesabına göre yaparım."

İki saat zarfında yüz adamdan elli adet gayr-ı müslimi o vaziyette pay eder ki, daima kur'ayı gayr-ı müslime düşürür. Ve hattâ beş yüz gayr-ı müslim olmakla iki yüz elli bin ihtimal hesabı üzerine bir mesele çıkarttı ve Tahir Paşaya göstererek bir risale şeklinde yazdı.

Bediüstanbul'a gelmeden evvel birgün Tahir Paşa,

“Şark ulemasını ilzam ediyorsun, fakat İstanbul’a gidip o denizdeki büyük balıklara da meydan okuyabilecek misin?” demişti.

İstanbul’a gelir gelmez ulemayı münazaraya davet etti. Bunun üzerine İstanbul’daki meşhur âlimler grup grup ziyarete gelip sualler soruyorlar ve o hepsinin de cevaplarını doğru olarak veriyordu.

İstanbul’daki ikametgâhının kapısında şöyle bir levha asılı idi: “Burada her müşkül halledilir, her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz.”

İstanbul’da grup grup gelen ulemanın suallerini cevaplandırıyordu. Genç yaşında böyle istisnasız bütün suallere cevap vermesi ehl-i ilmi hayranlıkla takdire sevk ediyordu. Ve “Bediüzzaman” ünvanına hakkıyla lââyık görüyorlar ve bu fevkalâde zatı, bir “nâdire-i hilkat” olarak tavsif ediyorlardı.

Hattâ bu zamanlarda Mısır Câmîü’l-Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahît Efendi İstanbul’a bir seyahat için geldiğinde, Kürdistan’ın sarp, yalçın kayaları arasından gelerek İstanbul’da bulunan Bediüzzaman Said Nursî’yi ilzam edemeyen İstanbul uleması, Şeyh Bahît’ten bu genç hocanın ilzam edilmesini isterler. Şeyh Bahîd de bu teklifi kabul ederek bir münazara zemini arar. Ve bir namaz vakti Ayasofya Camiinden çıkıp çayhaneye oturduğunda bunu fırsat telâkki eden Şeyh Bahît Efendi, yanında ulema hazır bulunduğu halde Bediüzzaman’a hitaben,

“Avrupa ve Osmanlılar hakkında ne diyorsunuz, fikriniz nedir?” der.

Şeyh Bahît Efendinin bu sualden maksadı, Bediüzzaman’ın ilmini ve zekâsını tecrübe etmek değil, belki, istikbale ait ihatasını ve dünya siyasetini anlamak idi. Buna karşı Bediüzzaman’ın verdiği cevap şu oldu:

“Avrupa bir İslâm devletine hâmileler, günün birinde onu doğuracak. Osmanlılar da Avrupa ile hâmileler; o da onu doğuracak.”

Bu cevaba karşı Şeyh Bahît Hazretleri,

“Bu gençle münazara edilmez, Ben de aynı kanaatteyim. Fakat bu kadar veciz ve belîğâne bir tarzda ifade etmek, ancak Bediüzzaman’a hastır” demiştir.<sup>8</sup>

### 3. İŞÂRATÜ'L-İ'CAZ TEFSİRİNİN ÖZELLİKLERİ

#### 3.1. Kur'an'ın İ'cazı Yönünden İşaratü'l-İ'caz

##### 3.1.1. İşârâtü'l-İ'caz'da Nazm Meselesi

Bedüzzaman Kur'an-ı Kerimin i'caz yönlerini açıklarken en çok belâğat ve nazm yönüne ağırlık verir. Gerek tefsirinde, gerekse diğer eserlerinde bu konu üzerinde ehemmiyetle durmaktadır.

Tefsirinde bu konunun önemi ile ilgili şöyle der: “Şu İşârâtü'l İ'caz adlı eserden maksadımız; Kur'an'ın nazmına, lafzına ve ibaresine ait i'caz işaretlerini ve remizlerini beyan etmektir. Çünkü i'cazın mühim bir vechi nazmından tecelli eder. Ve en parlak i'caz Kur'an'ın nazmındaki nakışlardan ibarettir<sup>9</sup>

Yine Kur'an'ın i'cazı hakkında “Sözler” adlı eserinde şöyle der:

“Derece-i İ'cazda belâğat-ı Kur'aniyedir. O belâğat ise nazmın cezaletinden ve hüsn-ü metanetinden ve üslublarının bedaatinden, garib ve

<sup>8</sup> Risale-i Nur Külliyyatı 2, s. 2122-2132.

<sup>9</sup>İşârât, s. 11.

müstahsenliğinden ve beyanın beraatinden tevellüd eden bir belağat-ı hârikuladedir.”<sup>10</sup>

Yine Tefsirinde Kur’an’ın belağat-ı nazmı hakkında şöyle der:

“Kur’an’ın inci gibi lafızlarının dizilmesi bir hayta, bir çeşite, bir nakşa münhasır değildir. Belki zuhûrca, hafâca, yakınlıkça, uzaklıkça, mütefâvit çok tenasüblerden hâsıl olan pekçok nakışlar üzerine dizilmişlerdir. Zaten i’cazın esası ihtisardan sonra ancak böyle nakışlardır.”<sup>11</sup>

Abdülkahir el-Cürçânî, belâgatın sadece nazımda olmadığını belirtir ve bu konuda şu hususa dikkat çeker:

Belagat, toplu kelâmlar ve kardeşâne yakınlığı olan manalar gölgesinde de gerçekleşir. Lâfızlar tek başına ve kelimeler münferiden icaza bir sebep teşkil etmezler. Bilâkis icazın vatanı sadece ve sadece nazımdır.<sup>12</sup>

Prof. Dr. Muhsin Abdülhamid ise İşârâtü'l-İ’câz’ın tahkikli Arapça baskısının takdiminde şöyle der:

“Öyle görüyorum ki, Üstad Nursî, bu nazım nazariyesini güzel ve sağlam bir şekilde incelemiş, sonra da kendisinden önce tefsir yazan Zemahşerî, Râzî, Ebû Suud gibi zatların bu nazariyeyi tam bir sistem olarak ve sırasına göre Kur’an’ı bütün sure, âyet ve lafızlarına şâmil gelecek şekilde tafsilatlı olarak uygulamaya çalışmadıklarını görmüş ve bu büyük müfessirleri örnek alarak, fakat onlardan farklı olarak tam tafsilatlı ve şumüllü bir şekilde uygulayacağı bir tefsir yazmak istemiştir. O, bu tefsirinde söz konusu nazım nazariyesini, cümlelerin hem lâfız ve hem de mânâlarına lügavî, küllî ve cüz’î, aklî ve zevkî maârif açısından da uygulamıştır. Kur’an nazımının inceliklerini keşfetmek için bu nazariyeye dayanmış, Kur’an’ın

<sup>10</sup>Said Nursi, Sözlür, s. 341.

<sup>11</sup>İşarat, s. 25.

<sup>12</sup> Abdülkahir el-Cürçânî. Delâilü'l-İ’câz (nşr. Muhmud Muhammed Şâkir), Kahire 1404/1984

mucizeliğini bununla göstermiş ve Kur'ân üslubunun ince hususiyetlerini ortaya çıkarmıştır. Kur'ân'ın bu üslup hususiyetleri ki, kendisinden önceki belîğ Arabî ifadelerle muhalefet etmiş, belîğleri hayrette bırakmış, fâsihlerin dilini kesmiş ve böylece tâ kıyamete kadar onlara meydan okudğunu ispat etmiştir.”<sup>13</sup>

Kur'an'ın nazm yönünü izahına tefsirinden bazı misâller;

“Bedüzzaman 'besmele'deki nazma yorum yaparken, burada mu'cizane belâğat mertebelerinin varlığından bahseder. Ona göre:

1) Besmeledeki 'bâ'nın müteallakı birtek sığayla kayıtlı değildir. Bedüzzaman onun öncesinde ve sonrasında, nazmın iktiza ettiği şekilde mazi, muzari ve emir sigalariyle bazı fiiller takdir etmiştir.

Şöyle der; 'Bâ' harfinden müstefâd olan 'Esteînu' veya örfen malum 'Eteyemmenü' veyahut mukadder olan 'Kul'ün istilzâm ettiği 'ikra' fiillerinden birine müteallıktır.”<sup>14</sup>

2) “Errahmânirrahim”deki iki sıfatın Lâfza-i Celâlden sonra zikirlerini icab eden münasebetlerden birisi şudur ki:

Lâfza-i Celâlden, celâl silsilesi tecelli ettiği gibi, bu iki sıfattan dahi cemal silsilesi tecelli ediyor. Evet, her bir, âlemde emir ve nehiy, sevab ve azab terhib ve terhib, tesbih ve tahmid, havf ve reca gibi pekçok fûruât, celâl ve cemâlin tecellisiyle teselsül edegelmektedir.

İkincisi; Cenâb-ı Hakkın ismi, Zât-ı Akdesine ayn olduğu cihetle, Lâfzâ-i Celâl, sıfât-ı ayniyeye işârettir.<sup>15</sup>

<sup>13</sup> Uluslararası Bedüzzaman Sempozyumu (20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bedüzzaman Said Nursî) Yeni Asya Yayınları, İstanbul:1986. s. 326-327.

<sup>14</sup> İşarat, s. 14.

<sup>15</sup> İşarat, s. 15.



RAHMÂN; büyük nimetlere, RAHÎM; küçük nimetlere delâlet ettikleri cihetle; RAHÎM'in RAHMÂN'dan sonra zikri, yukarıdan aşağıya inmek mânâsına olan 'Sanâtü't-Tedelliî kaidesine dahildir. Bu ise, belâğatçe makbul değildir.

Bedüzzaman bu suale şöyle cevap verir: "Evet kaşlar göze, gem ata mütemmim oldukları ve onların noksanlarını ikmal ettikleri gibi küçük nimetler de, büyük nimetlere mütemmimdirler. Bu itibarla, mütemmim olan, haddizâtında küçük de olsa, faideyi ikmal ettiğinden, büyükten daha büyük olması icab eder... Kilit ile anahtar, lisan ile ruh gibi."<sup>16</sup>

3) Fatiha suresinde geçen "Rabbü'l-Âlemin" kavlinden sonra geçen iki ayrı sıfatla alakalı olarak, bunun, dakîk nazm-ı ilahideki bir sırr-ı belâğiyi ortaya çıkardığını söyler.

Şöyle der: الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ makabliyle bu iki sıfatın nazmını icab eden şöyle bir münasebet vardır ki; biri menfaatleri celb, diğeri mazarratları defetmek üzere terbiyenin iki esası vardır. REZZÂK mânâsına olan er-RAHMAN birinci esasa, GAFFAR mânâsını ifade eden er-RAHÎM'de ikinci esasa işaret ettikleri için birbiriyle bağlanmıştır.<sup>17</sup>

4) Bedüzzaman بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ile Fâtiha suresindeki الْحَمْدُ لِلّٰهِ arasında çok kısı bir bağın olduğunu söyler.

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ cümlesinde Hâlıkın âzim ve dakik nimetlerine işaret eden iki vasfın bulunduğunu, bunun da nimetlere hamdi ve şükrü gerektirdiğini belirtir. Sûrenin hemen başında yer alan الْحَمْدُ لِلّٰهِ in hemen ardından bu iki sıfatın getirilmesi, hatta bu surenin Kur'an-ı Kerimin en başında yer alması, bu hikmettedir.

<sup>16</sup>İşarat, s. 15.

<sup>17</sup>İşarat, s. 19.

Yine bu konuda şöyle der: Kâinatın ve dolayısıyla insanların hilkatindeki hikmet ve gaye "Şüphesiz ki biz cinleri ve insanları, ancak ibadet etsinler diye yarattık."<sup>18</sup> fermanında belirtildiği gibi ibadettir. Hamd ise ibadetin icmâlî bir sureti ve küçük bir nüshasıdır. **الْحَمْدُ لِلَّهِ** in bu makamda zikri, hilkatın gayesini tasavvur etmeye işaretler.<sup>19</sup>

Yine Fâtiha suresinde;

**صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** (Fatiha, 7) ile mâkablindeki herbir kelime arasında bir münâsebet vardır. Meselâ: **الْحَمْدُ لِلَّهِ** ile münâsebeti vardır. Çünkü nimet, hamde delil ve karinedir. **رَبِّ الْعَالَمِينَ** ile münasebattardır. Çünkü terbiyenin kemâli nimetlerin tevalî ve teâkubu ile olur. **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** ile alâkadardır. Çünkü **الَّذِينَ** den irade edilen enbiya, şüheda, suleha, ulema rahmettirler.<sup>20</sup>

6) Bedüzzaman **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** (Fatiha 4) ifadesinin **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** şeklindeki iki sıfatın ardından gelmesini şöyle yorumlar:

**مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ**, mâkabliyle şu sıfatın nazmını iktiza eden sebep şudur ki; Şu sıfat, rahmeti iktiza eden makabline neticedir.

Zira kıyamette saadet-i ebediyenin geleceğine en büyük delil, rahmettir. Evet rahmetin rahmet olması ve ni'metin nimet olması, ancak ve ancak haşır ve saadet-i ebediyeye bağlıdır. Evet saadet-i ebediye olmazsa, en büyük nimetlerden sayılan aklın, insanın kafasında yılan vazifesi görmekten başka bir işi kalmaz. Kezâlik, en lâtif nimetlerden sayılan şefkat ve muhabbet ebedî bir ayrılık düşüncesiyle, en büyük elemeler sırasına geçerler.<sup>21</sup>

<sup>18</sup>Zâriyat, 58.

<sup>19</sup>İşarat, s. 17.

<sup>20</sup>İşarat, s. 25.

<sup>21</sup>İşarat, s. 19.

7) اِيَّاكَ نَعْبُدُ (Fatiha, 5) نَعْبُدُ deki zâmir üç tâifeye işaret eder:

*Birincisi:* İnsanın vücudundaki bütün aza ve zerrata râcidir, ki bu itibarla şükr-ü örfiyi eda etmiş olur.

*İkincisi:* Bütün ehl-i tevhidin cemaatlerine aittir. Bu cihetle şeriata itaat etmiş olur.

*Üçüncüsü:* Kâinatın ihtiva ettiği mevcudata işârettir. Bu itibarla, şariat-ı fitriye-i kübraya tâbi olarak hayret ve muhabbetle kudret ve azametın arşı altında sâcid ve âbid olmuş olur.<sup>22</sup>

8) Bedüzzaman, Kur'anî tabirlerin üç ayrı konuda farklılaşmasının hikmetiyle ilgili şu suali yöneltir ve kendisi cevap verir:

*Sual:* اَتَمَّتْ fiil, مَغْضُوبٌ ism-i meful, ضَالِّينَ ismi fâil olarak zikirlerinde ve keza, üçüncü fırkanın sıfatını ve ikinci fırkanın sıfatına terettüb eden âkıbetini ve birinci fırkanın ünvan-ı sıfatını aynen zikretmekte ne gibi bir hikmet vardır?

*Cevap:* Ni'met ünvanı, nefsin daima meylettiği bir lezzet olduğundan ihtiyar edilmiştir. Fiil-i mâzi olarak zikirindeki sebep-(tekrar nimeti talep etmeye bir vesile olduğuna ve Allah'a râci olan zamiri de bir yardımcı ve bir şefaathçı vazifesini gördüğüne işarettir.)

İkinci fırka ise, kuvve-i gadabiyenin galebe ve tecavüziyle tecavüz ederek, ahkâmın terkiyle zulüm ve fıskâ düşmüşlerdir. Yahudilerin temerrüdü gibi.

---

<sup>22</sup>İşarat, s. 21.

Zulüm ve fıkta hasis ve hayırsız bir lezzet görüldüğünden, onlardan nefis teneffür etmez. Kur'an-ı Kerim, o zulmün akıbeti olan gadab-ı ilâhiyi zikretmiştir ki, nefisleri o zulüm ve fıktan tenfir ettirsin.

İstimrar ve devam şe'ninden olan isimlerden ism-i meful olarak zikredilmesi ise şer ve isyanların devam edip, tevbe ve afv ile inkıta etmedikleri takdirde katileşeceğine ve silinmez bir damga şekline geleceğine işarettir.

Üçüncü fırka ise: Vehim ve heva-i nefsin akıl ve vicdanlarına galebesiyle, batıl bir itikada tabi olarak nifaka düşen bir kısım nâsârâ'dır.

Dalâlet, nefisleri tenfir ve ruhları inciten bir elem olduğundan, Kur'an-ı Kerim, o fırkayı aynı o sıfatla zikretmiştir. Ve ism-i fail olarak zikrindeki sebep ise; dalâletin dalâlet olması, devam etmesine mütevakkıf olup inkıtaa uğradığı zaman afva dahil olacağına işarettir.<sup>23</sup>

Bedüzzaman Kur'an-ı Kerimin bir diğer ayetindeki nazm yönünü şöyle izah etmektedir: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ , (Bakara, 3)

Bu âyetin kendinden öncesiyle nazmını icab ettiren münasebet ise;

Namaz, dinin direği ve kıvamı olduğu gibi, Zekât'da İslâmın köprüsüdür.

Yâni biri: Dinî,

diğeri: asayiş muhafaza eden iki esastır. Bunun için birbiriyle bağlanmışlardır.<sup>24</sup>

---

<sup>23</sup>İşarat, s. 46.

<sup>24</sup>İşarat, s. 46.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (Bakara, 3)

1) Teb'izi ifade eden مِنْ israfın reddine,

2) مِمَّا'nın takdîmi, sadakanın kendi malından olduğuna,

3) رَزَقْنَا minnetin olmamasına işarettir. Çünkü veren Allah'tır, kul ise bir vasıtaadır.

4) Rızık'ın تَى ya olan isnadı fakirlikten korkulmamasına

5) Rızıkın âmm ve mutlak olarak zikredilmesi, Sadakanın ilim ve fikir gibi şeylere de şâmil olmasına

6) نَقَى maddesi, alanın sefahete değil, hacât-ı zaruriyesine sarfetmesine işarettir.<sup>25</sup>

وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (Bakara, 5)

Felah ve necat yollarını tâyin etmeyen الْمُفْلِحُونَ kelimesindeki ıtlak, ta'mim içindir. Şöyle ki:

Kur'an'a muhatab olan, matlûbları ve istekleri muhtelif pek çok tabakalardır ki bir kısmı, ateşten necat istiyorlar; bir kısmı Cennete girmek istiyorlar. Ve bunlar gibi o tabakaların pekçok dilekleri vardır.

Kur'an-ı Kerim الْمُفْلِحُونَ kelimesini âmm ve mutlak bırakmıştır ki, herkes istediğini; ta'kib etsin.<sup>26</sup>

<sup>25</sup>İşarat, s. 47.

<sup>26</sup>İşarat, s. 70.

Yine Bedüzzaman Bakara sûresinin altıncı âyetinin nazm yönünü şöyle açıklar:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (Bakara, 6)

Bu âyetin makabliyle nazm yönü;

Arkadaş; Cenab-ı Hakkın sıfât-ı ezeliye âleminde biri celâli, diğeri cemâli iki türlü tecellisi vardır. Celâl ile Cemâlin sıfât-ı ef'âl âleminde tecellisinden; lütuf ve kahr, hüsün ve heybet tezâhür eder.

1) Ef'âl âlemine tecelli edince, tahliye تَحْلِيَةٍ ile tezyin ile tenzih) doğar.

2) Âsâr ve â'mâl âleminde âlem-i âhirete intiba' edince, *lütuf*, Cennet ve nur olarak, *kahr* da Cehennem ve nar olarak tecelli eder.

3) Âlem-i kelâmdan tecelli edince, kelâmın emir ve nehye taksimine sebep olur.

4) Âlem-i irşada intikal edince, irşâdı; terhib ve terhib, tebşir ve inzara taksim eder.

5) Sonra vicdana tecelli edince reca ve havf husule gelir.

“Bu hikmetten, Kur'an'ın bir metodu ortaya çıkıyor. Kur'an devamlı olarak terhibden sonra terhib, iyileri medhettikten sonra, kötülerini, günahkârları zemmetmiştir.<sup>27</sup>

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (Bakara, 21)

<sup>27</sup>İşârat, s. 70.

Bu âyetin mâkabliyle cihet-i irtibatına gelince;

Vakta ki Kur'an-ı Kerim: Birincisi: müttaki mü'minler; ikincisi: inadlı kafirler; üçüncüsü: iki yüzlü münafıklar olmak üzere insanları üç kısma ayırdı ve aralarında taksimat ve teşkilât yaptı. Ve herbir kısmın sıfâtını ve âkıbetini beyan etti. Sonra يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَعْبُدُوا âyetiyle her üç kısma tevcih-i hitab ederek onları ibadete emir ve davet etti.

Demek, bu âyetin evvelki âyetlere terettübü ve onları takib etmesi, hâne ve binanın mühendisin projesine; amelin ilme; kaza'nın kadere terettübü ve birbirini takip etmeleri gibidir.

Evet, evvelki âyetlerde yapılan teşkilât ve taksimat, kroki ve plandan sonra, bu âyette ibadet binasının yapılmasına emredilmiştir.

Ve o âyetlerde verilen bilgi ve ma'lumattan sonra, bu âyette, amel ve ibadete emredilmiştir. Ve onlarda yazılan sıfat ve istihkaklara göre, burada emir ve nehiyler ile hükümler verilmiştir. Ve keza, evvelki âyetler de insanların taksimatı, ahval ve sıfatı zikredildikten sonra, makamın iktizasıyla, bu âyet onları takib etmiştir.

Bu âyetin cümlelerini birbiriyle nazmeden münasebetler ise يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَعْبُدُوا cümlesinde emir ve hitap, geçen her üç fırkayı teşkil eden mü'min, kâfir ve münâfıkların, mazi, hâl ve istikbalde vücuda gelmiş veya gelecek bütün efradını ihtiva eden tabakalara hitaptır.

Binaenaleyh أَعْبُدُوا vav'ının merciinde dâhil olan;

- 1) Kâmil mü'minlere göre أَعْبُدُوا ibadete devam ve sebat etmeye emirdir.
- 2) Orta derecedeki mü'minlere; ibadetin artırılmasına emirdir.
- 3) Münafıklara nazaran, ihlâsa emirdir.<sup>28</sup>

<sup>28</sup>işârat, s. 104.

Kur'an'ın nazm yönüne başka bir örnek olarak

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

(Bakara, 25).

Bu âyet de Kur'an'ın nazmına en büyük örneklerden birisidir. Âyette insanın ihtiyacı olan şeyler ihtiyaç derecesine göre sıralanmıştır.

- 1) İnsanın ihtiyacât-ı zarurîyesi içinde en evvel lâzım olan, mekân ve meskendir.
- 2) Meskenden sonra insanın en fazla muhtaç olduğu; cismanî lezzetlerden, yiyecek, içecektir.
- 3) Mesken ve me'kelden sonra insanın en ziyade muhtaç olduğu, eşidir. Bu ihtiyacının Cennette temin edilmiş olduğuna âyet-i kerime işaret etmiştir.

Bu nimetlerin devamlı olup olmadığına ait endişeye ise وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (Bakara, 25) işaret edilmiştir.<sup>29</sup>

Bedfüzzaman, Kur'an'ın Nazmı ile ilgili "Mu'cizat-ı Kur'aniye" adlı eserinde şu şekilde beyanda bulunur:

Kur'an'ın nazmında bir cezâlet-i hârika var. O nazımdaki cezâlet ve metânet; "İşârâtü'l-İ'caz" başdan aşağıya kadar bu cezâlet-i nazmiyeyi beyan eder. Saatin saniye, dakika, saati sayan ve birbirinin nizamını tekmil eden ne ise, Kur'an-ı Hakim'in, herbir cümledeki, hey'âtındaki nazım ve kelimelerindeki nizam ve cümlelerin birbirine karşı münasebatındaki intizamı öyle bir tarzdan "İşârâtü'l-İ'caz" da ahirine kadar beyan edilmiştir.

<sup>29</sup>İşârat, s. 167.



İşte bu sırlar içindir ki, Kur'ân-ı Hakîm, mü'minleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdit ve teşvik ile, gûnahtan zecir ve hayra sevk ediyor.

Bir zaman Kur'ân-ı Hakîmin bu tekrar ile şiddetli irşâdâtı bana bu fikri verdi ki, bu kadar mütemâdi ihtarlar ve ikazlar, mü'min insanları sebatsız ve hakikatsiz gösteriyorlar. İnsanın şerefine yakışmayacak bir vaziyet veriyorlar. Çünkü, bir memur, âmirinden aldığı birtek emri itaatine kâfi iken, aynı emri on defa söylese, o memur cidden gücenecek. "Beni itham ediyorsun; ben hain değilim" der. Halbuki, en hâlis mü'minlere Kur'ân-ı Hakîm musırrâne, mükerrer emrediyor.

Bu fikir benim zihnimi kurcaladığı bir zamanda, iki üç sadık arkadaşlarım vardı. Onları şeytan-ı insânin desiselerine kapılmamak için pek çok defa ihtar ve ikaz ediyordum. "Bizi itham ediyorsun" diye gücenmiyorlardı. Fakat ben kalben diyordum ki: "Bu mütemâdiyen ihtarlarımla bunları gücen-diriyorum, sadakatsizlikle ve sebatsızlıkla itham ediyorum."

Sonra, birden, sabık işaretlerde izah ve ispat edilen hakikat inkişaf etti. O vakit, o hakikatle hem Kur'ân-ı Hakîmin tam mutabık-ı mukteza-yı hal ve yerinde ve israfsız ve hikmetli ve ithamsız bir surette ısrar ve tekrârâtı yaptığı ve ayn-ı hikmet ve mahz-ı belâgat olduğunu bildim. Ve o sadık arkadaşlarımın gücenmediklerinin sırrını anladım. O hakikatin hülâsası şudur ki:

Şeytanlar, tahribat cihetinde sevk ettikleri için, az bir amel ile çok şerleri yaparlar. Onun için, tarik-i hakta ve hidayette gidenler, pek çok ihtiyat ve şiddetli sakınmaya ve mükerrer ihtârâta ve kesretli muavenete muhtaç olduklarından ki, Cenâb-ı Hak, o tekrarat cihetinde bin bir ismiyle ehl-i imana muavenetini takdim ediyor ve binler merhamet ellerini imdadına uzatıyor. Şerefini kırmıyor, belki vikaye ediyor. İnsanın kıymetini küçük düşürtmüyor, belki şeytanın şerrini büyük gösteriyor.

İşte, ey ehl-i hak ve ehl-i hidayet! Şeytan-ı ins ve cinnînin mezkûr desiselerinden kurtulmak çaresi: Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak

mezhebini karargâh yap ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın muhkemat kalesine gir ve Sünnet-i Seniyyeyi rehber yap, selâmeti bul.

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekraratındaki lem'a-i i'câza bak ki: Kur'ân hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdir ve eblâğdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil. Zira, zikrin şe'ni, tekrar ile tenvidir. Duanın şe'ni, terdad ile takrirdir. Emir ve davetin şe'ni, tekrar ile tekittir.

Hem herkes her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sûreye galiben muktedir olur. Onun için, en mühim makasıd-ı Kur'âniye ekser uzun sûrelerde derc edilerek, herbir sûre bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, tevhid ve haşir ve kıssa-i Mûsa gibi bazı maksatlar tekrar edil-miş.

Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcat dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur: cisme hava, ruha *Hû* gibi. Bazısına her saat: *Bismillâh* gibi ve hâkezâ... Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem iştiyakı ve iştahu tahrik etmek için tekrar eder.

Hem Kur'ân müessistir, bir din-i mübînin esasıdır ve şu âlem-i İslâmiyetin temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip muhtelif tabakata, mükerrer suallerine cevaptır. Müessise, tesbit etmek için tekrar lâzımdır. Tekit için terdad lâzımdır. Teyit için takrir, tahkik, tekrir lâzımdır.

Hem öyle mesâil-i azîme ve hakaik-ı dakikadan bahsediyor ki, umumun kalblerinde yerleştirmek için, çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

Bununla beraber, sureten tekrardır. Fakat, mânen herbir âyetin çok mânâları, çok faydaları, çok vücuh ve tabakatı vardır. Herbir makamda ayrı bir mânâ ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.

Meselâ: وَلَعْنُ مَسْتَهُمْ نَفْحَةً مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ<sup>30</sup>

Bu cümlede, azâbı dehşetli göstermek için, en azının şiddetle te'sirini göstermekle göstermek ister.

Demek taklîli ifade edecek; cümlelerin bütün hey'etlerinde bu taklile bakıp, ona kuvvet verecek. İşte لَعْنُ lafzı teşkiktir. Şek, kilette bakar.

مَسْ lafzı, azıcık dokunmaktır. Yine kiletî ifade eder.

نَفْحَةٌ lâfzı, maddesi bir kokucuk olup kiletî ifade ettiği gibi, sigası, bire delâlet eder. Masdar-ı merre tâbir-i sarfiyyesinde biricik demektir. Kiletî ifade eder. نَفْحَةٌ daki tenvin-i tenkîri, taklîli içindir ki, o kadar küçük ki bilinemiyor demektir.

مِنْ lafzı, teb'iz içindir. Bir parça demektir. Kiletî ifade eder.

عَذَابٌ lafzı; nekâl, ikaba nisbeten hafif bir nevi cezadır ki kilette işaret eder.

رَبِّكَ lafzı, Kahhar, Cebbar, Müntekim'e bedel yine şefkati ihsas etmekle kiletî işaret ediyor.

İşte bu kadar kiletteki bir parça azab böyle te'sirli ise, ikâb-ı ilâhî ne kadar dehşetli olur.<sup>31</sup>

<sup>30</sup>Enbiya, 46

<sup>31</sup>Said Nursi, Sözlür, s. 343.

### 3.12. İşaratü'l-İ'caz'da Kur'an'daki Tekrarlar

Bedüzzaman Said Nursî tefsirinde Kur'an-ı Kerimdeki tekrarlar da temas etmiştir. Kur'an'daki tekrarlar, lüzumsuz ve zihni meşgul eden bir tekrar olmayıp, bir bina yapmak için üst üste konulan tuğlalar misâli, ulvî mânâları tahkim ve te'sis için olduğunu izah eder.

Kur'ân-i Kerimdeki tekrar belagatın bir vechidir. Onun özellik ve hikmetlerinden birisidir.

Bununla ilgili olarak kendi ifadesi ile olan izahında şöyle der:

"Kur'an-ı Kerim, tekrarı iktiza eden dua ve dâvet, zikir ve tevhid kitabı dahi olduğunu bildirmek sırrıyla güzel, tatlı, tekrarıyla birtek cümlede ve birtek kıssadan ayrı ayrı çok mânâları, ayrı ayrı muhatap tabakalarına tefhîm etmekte ve cüz'î bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi nazar-ı merhametinde ve daire-i tedbir ve iradesinde bulunmasını bildirmek sırrıyla te'sisi İslâmiyette ve tedvin-i şeriatta sahâbelerin cüz'î hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında; hem külli düsturların bulunması, hem umumi olan İslâmiyetin ve şeriatin te'sisinde o cüz'î hâdiseler çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyvelerini verdikleri cihetinde de bir nevi İ'cazını gösterir.

Evet ihtiyâcın tekerrüriyle, tekrarın lüzumu haysiyetiyle, yirmi sene zarfında pekçok suallere cevap olarak ayrı ayrı çok tabakalara ders veren ve koca kainatı parça parça edip kıyamette şeklini değiştirerek dünyayı kaldırıp, onun yerine azametli âhireti kuracak ve zerrattan yıldızlara kadar bütün cüziyat ve külliyâtı tek bir zâtın elinde ve tasarrufunda bulunduğunu isbat edecek ve kâinatı ve arzı ve semavatı ve anâsırı kızdıran ve hiddete getiren nev-i beşerin zulümlerine, kâinatın netice-i hilkatî hesabına gadab-ı ilâhî ve hiddet-i Rabbaniyeyi gösterecek, hadsiz ve nihayetsiz ve dehşetli ve geniş bir inkılâbın te'sisinde binler netice kuvvetinde bâzı cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım âyetleri tekrar etmek, değil bir kusur, belki gayet kuvvetli bir i'caz ve gayet

yüksek bir belağat ve muktezâyı hâle gayet mutâbık bir cezâlettir, bir fesahattir.

Meselâ: Bir tek âyet olup, 114 def'a tekrar edilen بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ (Neml, 30) cümlesi, Arşü Ferş ile bağılıyan ve kâinatı ışıklandıran, ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattır ki, milyonlar def'a tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi hergün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve iştiyak vardır.

Hem meselâ: Sure-i طسم de sekiz defa tekrar edilen şu اِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ (Şura, 9) âyeti, o sûrede hikâye edilen Peygamberlerin necatlarını ve kavimlerin azaplarını, kâinatın netice-i hilkatı hesabına ve rubûbiyet-i âmmenin nâmına o binler hakikat kuvvetinde olan âyeti tekrar ederek izzet-i Râbbaniye o zâlim kavimlerin azâbını ve Râhimiyet-i İlâhiye dahi enbiyânın necâtlarını iktiza ettiğini ders vermek için binler def'a tekrar olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var ve îcâzlı ve i'cazlı bir ulvi belâğattır.

Hem meselâ: Sure-i Râhmanda tekrar edilen فَبِأَيِّ آلَءِ رَبِّكُمَا تُكذَّبَانِ (Rahman, 13) âyeti ile Sûre-i Mürselâtta وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ (Mürselât, 15) âyeti cin ve nevi beşere kâinatı kızdıran ve arz ve semavatı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanatı ilâhiyeye karşı inkar ve istihfafla mukabele eden, küfür ve küfrânlarını ve zulümlerini ve bütün mahlukatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve semavata tehditkârane haykıran bu iki âyet, böyle binler hakikatlarla alâkadar ve binler mesele kuvvetinde olan bir ders-i umumide binler defa tekrar edilse yine lüzum var ve celâlli bir îcaz ve cemalli bir i'cazı belagattir."<sup>32</sup>

Kur'an-ı Kerimdeki tekrarlar muâmelat ve ahkâma âit ayetlerden çok, inanç esaslarını ilgilendiren, itikadi konulardaki âyetlerde daha fazla bulunmaktadır. Hepsi aynı noktaya yâni Kur'an'ın maksadı aslısı olan dört hususa işaret etmektedirler. Bunlar TEVHİD-HAŞİR-NÜBÜVVET-ADALET ve İBÂDET.

<sup>32</sup>Sözler, s. 453-454.

Tefsirinde bu konuyu řu şekilde izah etmektedir:

“Elhamdülillah” cümlesi herbiri niâm-ı esasiyeden birine işaret olmak üzere, Kur’an’ın dört suresinde tekrar edilmiştir.

O nimetler de;

1) Neş’e-i ulâ (En’am suresi)

2) Neş’e-i ulâda beka (Kehf suresi)

3) Neş’e-i uhrâ (Sebe suresi)

4) Neş’e-i uhrâda beka (Fâtır suresi) nimetlerinden ibarettir.<sup>33</sup>

Burada tekrarlardaki sırları icmâli bir surette açıklamış, tafsilâtına yer vermemiştir.

Yine Tefsirinde bu tekrâr meselesini řu şekilde izah etmektedir:

SORU: **فَبِأَيِّ آٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ** (Rahmân, 13), **وَيَلُّوْا يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ** (Murselât, 15), gibi pekçok âyetler tekerrür etmektedir. Halbuki bu tekrarlar belâğata münâfidir. Usanç veriyor?

CEVAP: Ey arkadaş: Her parlayan şey yakıcı ateş değildir. Evet, tekrar ve tekerrür bazan usanç veriyor, fakat umumi değildir. Her yere, her kelâma, ve her kitaba şâmil değildir. Usanç verici addedilen pekçok zâhirî tekrarlar, belâğatça istihsan ve takdir edilmektedir.

<sup>33</sup>işârat, s. 16

Evet, insanın yediği yemekler; biri gıda diğeri tefekküh olmak üzere iki kısımdır. Birinci kısım tekerrür ettikçe memnuniyet verir, kuvvet verir, kat kat teşekkürlere sebep olur.

İkinci kısmın tekerrüründe usanç, teceddüdünde lezzet vardır.

Kezâlik, kelâmlarda iki kısımdır:

Bir kısmı ruhlara kut, fikirlere kuvvet verici hakikatlerdir ki, tekerrür ettikçe güneşin ziyası gibi, ruhlara, fikirlere, hayat verir. Meyve kabilinden iştihayı açan kısmında tekerrür makbul değildir istihsan edilmez.

Buna binaen; Kur'an hey'eti mecmuasiyle kalblere kut ve kuvvet olup, tekrarı usanç değil, halavet ve lezzet verdiği gibi, Kur'an'ın ayetlerinde de öyle bir kısım vardır ki o kuvvetin ruhu hükmünde olup, tekerrür ettikçe daha ziyade parlar, hak ve hakikat nurlarını saçar.

هُوَ الْمِسْكُ مَا كَرَّرْتَهُ يَتَضَوُّعٌ

O, misk gibidir; tekrar tekrar sürdürdükçe kokusu daha çok yayılır.

Ezcümle: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ (Neml, 30) gibi âyetlerde bulunan ukde-i hayatiye ve nurani esaslar, tekerrür ettikçe iştihaları açar, misk gibi, karıştırdıkça kokar.

Ancak وَأَتُوا بِهٖ مُّشَابِهًا (Bakara, 25) kabilinden, o ayrı ayrı hikmetleri, nükteleri, gayeleri ifade eden tekrarlı kelâmlar, yalnız ibarece, lâfızca, birbirine benzedikleri için tekrar zannedilir. Hatta kıssa-i Musa, çok meziyetleri ve hikmetleri müştemildir. Her makamda o makama münasib bir vecihle zikredilmesi ayn-ı belâgattır. Evet Kur'an-ı Azimüşşan, o kıssa-i meşhureyi gümüş iken, yed-i beyzâsına alarak altın şekline ifrâğıyle öyle bir nakş-ı

belâğata mazhar etmiştir ki, bütün ehl-i belâğat, onun belâğatına hayran olmuşlar, secdeye varmışlardır.<sup>34</sup>

Kur'ân'daki tekrarlar bir kusur değil, bir güzellik ve Kur'ân'ın özellikleridir. Hattâ tekrarın olması lüzumludur, elzemdir. Sözler isimli eserinde Bediüzzaman bu hususu şöyle dile getirir:

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekraratındaki lem'a-i i'câza bak ki: Kur'ân hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdir ve eblâğdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil. Zira, zikrin şe'ni, tekrar ile tenvidir. Duanın şe'ni, terdad ile takrirdir. Emir ve davetin şe'ni, tekrar ile tekittir.

Hem herkes her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sûreye galiben muktedir olur. Onun için, en mühim makasid-ı Kur'âniye ekser uzun sûrelerde derc edilerek, herbir sûre bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, tevhid ve haşir ve kıssa-i Mûsa gibi bazı maksatlar tekrar edilmiş.

Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcat dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur: cisme hava, ruha *Hû* gibi. Bazısına her saat: *Bismillâh* gibi ve *hâkezâ...* Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem iştiyakı ve iştahı tahrik etmek için tekrar eder.

Hem Kur'ân müessistir, bir din-i mübînin esasıdır ve şu âlem-i İslâmiyetin temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip muhtelif tabakata, mükerrer suallerine cevaptır. Müessise, tesbit etmek için tekrar lâzımdır. Tekit için terdad lâzımdır. Teyit için takrir, tahkik, tekrir lâzımdır.

Hem öyle mesâil-i azîme ve hakaik-ı dakikadan bahsediyor ki, umumun kalblerinde yerleştirmek için, çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

---

<sup>34</sup>İşârat, s. 31-32.



Bununla beraber, sureten tekrardır. Fakat, mânen herbir âyetin çok mânâları, çok faydaları, çok vücuh ve tabakatı vardır. Herbir makamda ayrı bir mânâ ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.

Hem Kur'ân'ın, mesâil-i kevnîyenin bazısında ipham ve icmâli ise, irşadî bir lem'a-i i'cazdır. Ehl-i ilhâdın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkit olamaz ve sebep-i kusur değildir.<sup>35</sup>

### 3.1.3. İşaratü'l-İ'caz'da Hurûf-u Mukattaa

Huruf-u mukattaa, sûre başlarında kesik kesik, ikisi üçü birleşik veya tek başına yazılı bulunan harflerdir. Zaten bu harfler okunurken de teker teker okunur, bir kelime gibi okunmaz.

Kur'ân-ı Kerimde "elifba" harfi sayısınca 29 sûrede huruf-u mukattaa vardır.

Huruf-u mukattaa'nın Kur'ân-ı Kerimdeki yerleri de şöyledir: 6 sûrede "elif-lâm-mîm" vardır. Bunlar: Bakara, Âl-i İmrân, Ankebût, Rûm, Lokman ve Secde sûreleridir. Ârâf sûresinde de "Elif-lâm-mîm-sâd" bulunmaktadır.

5 sûrede "elif-lâm-râ" vardır. Bunlar: Yunus, Hûd, Yusuf, İbrahim ve Hicr Sûreleridir. Ra'd Sûresinde de "elif-lâm-mîm-râ" vardır.

6 sûrede "hâ-mîm" vardır. Bunlar: mü'min, Fussilet, Zuhruf, Duhân, Câsiye ve Ahkaf sûreleridir; Şûrâ sûresinde de "hâ-mîm-ayin-sîn-kaf" bulunmaktadır.

Ayrıca, Şuarâ ve Kasas Sûrelerinde "tâ-sîn-mîm", Neml Sûresinde "tâ-sîn", Meryem Sûresinde "kâf-hâ-yâ-ayîn-sîn-kaf", Tâhâ Sûresinde "tâ-hâ", Yâsin

<sup>35</sup>Risale-i Nur Külliyyatı, 1:95-96

Sûresinde "yâ-sîn", Sâd Sûresinde "sâd", Kaf Sûresinde "kaaf", Kalem Sûresinde de "nûn" harfi bulunmaktadır.

Bu harflerin hikmet ve özellikleri de kısaca şöyledir:

1. Bu harfler Kur'ân'ın icâzını ve mucizeliğini gösterir. Yani, Kur'ân'a, ilk nâzil oluşundan bu zamana kadar hiçbir insan eli karışmadığı gibi, bundan sonra da karışmayacaktır. Ayrıca Kur'ân'ın bir harfinin dahi taklidi mümkün olmamıştır ve olamayacaktır.

2. Bu harfler İlâhî bir şifredir. İnsan aklı onun mânâsını anlamaya güç yetiremez. Bu şifrenin anahtarı sadece Peygamber Efendimizdedir (A.S.). Yani bu harflerin mânâsını tam olarak ancak Peygamberimiz bilir ve anlar. Bu da Peygamberimizin çok üstün bir zekâ ve anlayışa sahip olduğunun bir alamet ve işaretidir.

3. Cenab-ı Hak bu harflerle has kullarından bazılarına birtakım mânevî işaretler de vermiştir. Yani "Ehl-i velayet, ehl-i tahkik seyr ü sülûk-i rûhâniyeye ait çok muamelât-ı gaybîye işâratını onlarda bulmuşlardır." Zaten tefsirlerde bu harflere bazı mânâlar verilir ki, müfessirler, "Bunun mânâsı böyledir" dememişler, sadece te'vil gibi birtakım işaretlerde bulunmuşlardır. Meselâ, elif-lâm-mîm'e "Elif-Allah", "lâm-Cebrail", "mîm-Muhammed" mânâsı vermişlerdir. Yâni, "Kur'ân-ı Kerim, Allah tarafından, Hz. Cebrail vasıtasıyla Muhammed'e (A.S) indirilmiştir.

Huruf-u muakattaanın gerek okunması, gerekse yazılmalarının maddî ve manevî pekçok tesir ve faydaları vardır.

Abdullah bin Mes'ud'un (R.A.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (S.A) şöyle buyurmuşlardır:

“Kim Allah’ın kitabından bir harf okursa, onun için bir sevap vardır. Her sevap da on misli kadar artar. ‘Elif-lâm-mîm’ bir harftir, demiyorum; ‘elif’ bir harf, ‘lâm’ bir harf, ‘mîm’ de bir harftir.”<sup>36</sup>

Huruf-u mukattaanın mühim bir özelliğini de Bediüzzaman Hazretleri özetle şöyle ifade eder:

Bu harfler okunur veya yazılırsa maddî ilâç gibi tesir ettiği gibi, daha bir çok maksatlar için de fayda verir.<sup>37</sup>

Bediüzzaman tefsirinde Allah’ın Huruf-u Mukattaayı bazı surelere bir açılış yaptığını, herbirisine nâzil olduğu asrın belâğatcılarını âciz bırakacak şekilde lügâv^ve manevî sayısız i’caz vecihleri yüklediğini beyan eder.

Bakara sûresinin ilk âyeti olan الم hakkında şöyle der:

الم surelerin başlarında bulunan huruf-u mukattaya ait izahatı “Dört Mebhası” da zikredeceğiz:

Birinci Mebhas: الم ile surelerin başlarında bulunan huruf-u mukattadan teneffüs eden i’caz hakkındadır:

İ’caz inci gibi incecik letâif-i belâğatın parıltılarının imtizaç ve içtimaından tecelli eden bir nurdur. Bu mebhasda bu nuru birkaç letâif zımında izah etmekle parlatacağız. Fakat herbir lâtife ince ve ziyası az ise de, letâifin heyet-i mecmuasından hasıl olan tam bir ziya ile fecr sâdik çıkacaktır.

<sup>36</sup>Tirmizî,. Sevâbü’l-İcâz, s. 32-33.

<sup>37</sup>Paksu, Mehmed. Meseleler ve Çözümleri-2. Yeni Asya Yayınları, İstanbul:1993. s.49-51.Paksu, Mehmed. Meseleler ve Çözümleri-2. Yeni Asya Yayınları, İstanbul:1993. s.49-51.

1) Hece harflerinin adedi—elifi sakine hariç kalmak şartıyla—yirmisekiz harftir. Kur'an-ı Azimüşşan surelerin başlarında bu harflerin yarısını zikretmiş, yarısını da terketmiştir.

2) Kur'an'ın almış olduğu harfler terketmiş olduğu harflerden daha ziyade kullanılmıştır.

3) Kur'an, surelerin başında zikrettiği kısım içinde lisan üzerine daha suhuletli olan "elif-lâm" çok tekrar etmiştir.

4) Kur'an aldığı harfleri, hece harflerinin adedince surelere tevzi etmiştir. (Bu harflerle başlayan Kur'an surelerinin sayısı 29'dur. Bu da Arap alfabesinin de bulunan hece harflerine—elif-i sakine dahil edilmek şartıyla—tekabül eder.)

Bu sureler şunlardır; el-Bakara, Al-i İmran, el-A'raf, Yûnus, Hûd, Yûsuf, er-Ra'd, İbrahim, el-Hıcr, Meryem, en-Neml, el-Kasas, el-Ankebut, er-Rum, Lokman, es-Secde, Yâsîn, Sâd, el-Mü'min, Fussilet, Tâhâ, eş-Şuara, el-Câsiye, el-Ahkaf, Kâf, el-Kalem, eş-Şûrâ, ez-Zuhraf ve ed-Duhan sureleridir.

5) Hece harflerinin mehmuse, mehcûre, şedide, rehve, müsta'liye, münhafıza, mütbika, münfetiha, gibi çiftli cinslerinin herbirisinden yine nısıf almıştır.

6) Çifti, yâni eşi olmayan—evtar—kısımında şekilden azı, hafiften çoğu almıştır. Kalkale, zilâka gibi Bu sıfatların anlamları ve içine aldığı harfler şöyledir:

*Hems* (mehmûse): Harf, mahrecinden çıkarken nefes akarak sesin çıkmasıdır. (ت ث ح خ س ش ص ف ك ه harfleri) Cehr sıfatının zıddıdır.

*Cehr* (mehcure): Harfi, hareke ile mahrecinden çıkarıp okurken boşluk bırakmadan nefesin hepsini veya ekserisini hapsederek sesin aşikare olmasıdır. ع غ ق ل م ن و ی ا ب ج د ذ ر ز ض ط ظ

*Şiddet* (şedide): Harf iskanla mahrecinden çıkarken sesin asla çıkmamasıdır. ( ا ب ت ج د ط ق ك harfleri)

*Rıhvot*: Harf iskanla mahrecinden çıkarken sesin tamamen uzayıp akmasıdır. ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف و ه ی harfleri şiddet sıfatının zıddıdır.

*İsti'la* (müstaliye): Harf telaffuz edilirken ağzın ses ile dolması, ses ve dilin üst damağa meyletmesidir. ح خ ص ض ط ظ ( غ ق harfleri)

*İstîfal* (münhafıza): Harf telaffuz edilirken sesin düşük perdede oluşu ve dilin aşağı meyletme halidir.

ا ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ك ل م ن و ه ی harfleri:

*İtbak* (mütbika): Harf, mahrecinden çıkarken dilin üst damağa kapanmasıdır. • harfleri.

*İnfitah* (münfetiha): Harf mahrecinden çıkarken dilin üst damaktan ayrılması. İtbakın zıddıdır. ا ب ت ث ج ح خ ذ ر ز س ش ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی harfleri.<sup>38</sup>

Bedüzzaman Kur'an-ı Kerimdeki i'caz-ı Harfi hususunda şöyle der:

"Mânâdan soyulmuş şu hece harflerinin zikri, muarızları hüccetsiz bırakmaya işarettir. Evet, Kur'an-ı Mu'cizü'l Beyan, şu mânâsız harflerin lisan-ı haliyle ilan ediyor ki: "Ben sizden belîğ mânâları, hükümleri,

<sup>38</sup>Ünlü, Demirhan; Kur'ân-ı Kerimin Tecvidi, Ankara, tarihsiz.

hakikatları ifade eden yüksek hutbeleri ve nutukları, istemiyorum. Yalnız şu tâdad ettiğim harflerden bir nazire yapınız, velev iftira ve hikâyelerden ibaret bile olursa olsun.<sup>39</sup>

Üçüncü Mebhas: الم İ'caz'ın esaslarından, icazın en yüksek ve en ince derecesine bir misaldir. Bunda da birkaç letaif vardır:

1) الم üç harfiyle üç hükme işarettir. Şöyle ki

Elif; هَذَا كَلَامُ اللَّهِ الْأَزَلِيِّ hükümüne ve kaziyesine,

Lâm; نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ hükümüne ve kaziyesine,

Mim; عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ hükümüne ve kaziyesine remzen ve imaen işarettir.

Evet, nasılki Kur'an'ın hükümleri uzun bir surede, uzun bir sure kısa bir surede, kısa bir sure bir âyette, bir âyet bir cümlede, bir cümle bir kelimedede, o kelimedede "sin, lâm, mim gibi haruf-u mukattada irtisam eder. Kezâlik الم in herbir harfinde mezkur hükümlerden biri temessül etmiş görünüyor.

2) Surelerin başlarındaki haruf-u mukattaa, ilâhi bir şifredir. Beşer fikri ona yetişemiyor. Anahtarı ancak Hz. Muhammed (A.S) dadır.

3) Şifrevâri; şu haruf-u mukattanın zikri, Hz. Muhammed (A.S) in fevkalade bir zekâyâ mâlik olduğuna işarettir ki, Muhammed (A.S) remizleri, imaları ve en gizli şeleri sarîh gibi telâkki eder, anlar.

4) Şu harflerin taktii, harf ve lâfızların hâvi oldukları kıymet, yalnız ifade ettikleri mânalara göre olmayıp, ilmi esrar-ül haruf'da beyan edildiği gibi

<sup>39</sup>işârat, s. 34.

aded ve sayılar misillû harflerin arasından fitrî münasebetlerin bulunduğuna işarttir.

5) الم taktiyle, bütün harflerin esas mahrecleri olan “halk, vasat, şefe” mahreçlerine işarettir ve zihinlerin nazar-ı dikkatini şu mahreçlere çeviriyor ki zihinler, gerek bu üç mahreçte, gerek bunlara bağlı küçük küçük mahreçlerde lâfızların ve harflerin nasıl vücuda geldiklerini hayret ve ibretle mütalâa etsinler.

Ey zihnini belâğatın boyasıyla boyayan arkadaş! Bu letâifi sıkacak olursan, هَذَا كَلَامُ اللَّهِ içinden çıkacaktır.

Dördüncü Mebhas: الم emsaliyle beraber, terkiş şeklinde takti suretinde zikirleri, bu şeklin müstakil olup hiçbir imama tâbi olmadığına ve hiç kimseyi taklid etmiş olmadığına ve üslubları acîb, çeşitleri garîb yeni saha-i vücuda gelen bir bedia olduğuna işarettir.<sup>40</sup>

### 3.2. Filolojik Tetkikler Yönünden İşârâtü'l-İ'caz

#### 3.2.1. Lûgat Yönünden

##### 3.2.1.1. Kelimeleri izah ederken nakle dayanmaması

Bedüzzaman Said Nursî tefsirinde kelimeleri izah ederken Arap lûgatından mümkün olduğu ölçüde farklı delâletler arasından seçimler yapar. Lafzın ifade ettiği manaları ortaya koyar ve bunlardan birini diğerine tercih eder.

Meselâ: “Rab” kelimesi Arapçadan “malik” “bir şey üzerinde hakkı olan” gibi anlamları ifade eder. Buna göre bir şeyin rabbi onun sahibidir. Ancak Allah'tan başkaları için sadece mukayyed olmak şartıyla kullanılır. er-

<sup>40</sup>İşârat, s. 35.

Rabbü'l muslih, bir kişinin herhangi bir şeyi ıslah etmesi halinde kullanılır.<sup>41</sup>

Bedüzzaman ise, Rab kelimesinin en son kullanılan manasını seçmiştir. Şöyle der; "Herbir cüz'ü bir âlem mesabesinde bulunan şu âlemi bütün eczasıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerratını kemal-i intizamla tahrik eder."<sup>42</sup>

### 3.2.1.2. Kelimelerin izahında toplumun bütün fertlerini göz önüne alışı

Bedüzzaman tefsirinde kelimeleri izah ederken, izahını gayet geniş tutarak, toplumun herbir ferdini içine alan bir izah yapar.

Kelimelerin mânâlardan, mütekellimlerden ve gaiblerden oluşan bir grubu daha fazlasını içine alacak şumüllü bir hâle getirir. Meselâ:

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (Fâtiha, 6) da "İhdina ile istenilen şeylerin ayrı ayrı ve müteaddit olması, ihdinâ mânâsının da ayrı yarı ve müteaddit olmasını gerektirir. İhdina dört masdardan müştaktır. İhdina sebât ve devam mânâsını ifade eder.

— Zengin olan isterse, ziyade mânâsını,

— Fakir olan isterse, i'ta mânâsını,

— Zâif olan isterse, îâne ve tevfik mânâsını ifade eder.<sup>43</sup>

Diğer bir misâl:

<sup>41</sup>Lisanü'l-Arab, 1/399.

<sup>42</sup>işârat, s. 15.

<sup>43</sup>işârat, s. 23.



\* ناسٌ aslında nisyandan alınmış bir ism-i fâildir, vafiyet-i asliyesi mülahazasıyla insanlara bir itaba işarettir.

Yâni: Ey insanlar! Ne için misakı ezeliyi unuttunuz.

Fakat bir cihetten de insanlara bir mazeret yolunu gösteriyor. Yani: Sizin o misâkı terketmemiz amden değil, belki sehiv ve nisyandan ileri gelmiştir.

أَعْبُدُوا nidâya cevaptır. Mü'min, kâfir, münafık olan geçen tabakalar nida ile çağrıldıklarından أَعْبُدُوا emri, devam, itaat, ihlâs, tevhid gibi her tabakaya münasib bir mânâyı ifade eder.<sup>44</sup>

رَبِّكُمْ Rab ünvanı أَعْبُدُوا ile teklif edilen ibadete bir illet ve bir sebebe işarettir. Yâni "Sizin terbiyeniz Rabbinizin elinde olduğundan, dâima Ona muhtaçsınız. Ve terbiyenize lâzım olan bütün levazımatı veren O'dur. O'nun nimetlerine şükür lâzımdır. Şükür ise ancak İBADETTİR.

الَّذِي خَلَقَكُمْ Esma-i mübhemedden olduğu için merci ve medlülü ancak رَبِّ denilen dahil olduğu cümle ile mâlum olur. Binaenaleyh رَبِّ kelimesinin الَّذِي ile vasıflandırılması Cenab-ı Hakkın marifeti, hakikatiyle olmayıp ancak ef'al ve âsârıyla olduğuna işarettir.<sup>45</sup>

الَّذِينَ : وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ : merci ve medlülün âdem-i mâlumiyetine delâlet eden evvelki insanların ölüm ile mahvolup gittiklerine ve onların ahvalini bildirecek bir bilgi olmadığına ve yalnız sizin gibi bir kısım mahluklar onların yerlerine gelmekle o mahvolan insanların tarifleri mümkün olduğuna işarettir.

<sup>44</sup>İşârat, s. 105.

<sup>45</sup>İşârat, s. 110.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ : ümid ve recayı ifade ediyor. Recâ manasının muhatapların affedilmesi şöyle izah edilir:

Ey muhatab olan insanlar!

Havf ve reca ortasında bulunmakla, takvayı reca ederek Rabbinize ibadet ediniz. Bu itibarla insan ibadetine itimad etmemelidir ve daima ibadetinin artmasına çalışmalıdır.

تَتَّقُونَ Takvanın bütün kısımlarına, mertebelerine şâmindir.

- 1) Şirkten takva,
- 2) Kebâirde takva,
- 3) Masivaullahdan kalbini hıfzetmekle takva,
- 4) İkabdan ictinab etmekle takva,
- 5) Gazabdan tahaffuz etmekle takva.<sup>46</sup>

### 3.2.2. NAHİV YÖNÜNDEN

#### 3.2.2.1. Nahiv İlmine Bakışı

Bedfüzzaman nahiv kaideleri doğrultusunda, İ'caz-ı Kur'anı çok güzel ve derinlemesine beyan eder. Çünkü çocuk yaştan itibaren nahv ilminin ta'limine başlamış, nahv ilminin ana metinlerini ve şerhlerini hıfzetmiştir.

Nahiv ilmi hakkında "Muhakemat" adlı eserinde şöyle der:

"Felsefe-i beyaniye müşabih, Nahvin dahi bir felsefesi vardır. O felsefe ise vâzun hikmetini beyan eder. Kütüb-ü nahviyede mezkur olan münasebat-ı meşhure üzerine müessestir.

---

<sup>46</sup>İşârat, s. 111.

Meselâ: Bir mâmule iki âmil olmaz. Ve “Hel” lafzı fiili gördüğü gibi sabretmez, visâl ister. Hem fâil kuvvetlidir, kâvi olan zammeyi kendine gasbeder. Meselâ; hâriç ve kâinatta cari olan kanunların birer aks-i misâlidir.

Bu münasebat-ı nahviyye ve sarfiyye olan hikmet-i vâzih ise; felsefe-i beyan derecesinde olmaz isede, pek büyük bir kıymeti vardır. Ezcümle; İstikra ile sabit olan ulûm-u nakliyeyi ulum-u akliyenin suretlerine çeviriyor.”<sup>47</sup>

### 3.2.2.2. İrabla ilgili izahlarda bulunması

Tefsirde hazfları belirtmesi.

Bedüzzaman Said Nursî âyetleri tefsir ederken, kelimeleri nahv ve irab yönünden gayet güzel bir şekilde izah eder.

هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

1) Bu cümlede mübteda mahzuftur. mübteda ile haber arasındaki ittihad öyle bir dereceye varmış ki, sanki mübteda hazf olmayıp haberin içine girmiş gibidir.

2) هَادًى yerine هُدًى , yâni ism-i fâil mevkiinde masdarın kullanılması, tecessüm eden nûr-u hidâyetten, cevher-i Kur’an’ın husule geldiğine işârettir.

\* Uluslararası Bedüzzaman Sempozyumu (20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bedüzzaman Said Nursî) Yeni Asya Yayınları, İstanbul:1986. s. 339-340

<sup>47</sup>Muhakemat, s. 92.

3) هُدًى deki tenvin-i tenkir'den anlaşılır ki; hidâyet-i Kur'an öyle ince bir dereceye varmıştır ki, hakikatı idrak edilemez, öyle geniş bir sahayı işgal etmiştir ki, ihatası ilmen kâbil değildir.

4) مَتَقِينِ İsm-i fâil sigasıyla ihtiyar edilen îcaz, hidayetin semeresine ve tesirine işâret olduğu gibi, hidayetin vücuduna da bir delili innidir.<sup>48</sup> Delil-i innî: Hadiselerden kanunlarına, neticelerden sebeplerine ve eserden müessire olan delildir. Dumanın ateşe delil olması gibi... \*

### 3.2.2.3. Âyetleri Nahiv Yönünden Açıklaması

Bedüzzaman âyetleri nahiv yönünden izah ederken, sadece kelimelerin nahvî izahını açıklamakla kalmaz, aynı zamanda o kelimenin kullanılmasının hikmet ve bir nevi felsefesini de yapar. Kelimelerin libası hükmünde olan lafızda fazla takılmayıp, hemen lüb hükmünde olan mânâ ve hikmetlerini izaha başlar.

Buna misâl:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ (Bakara, 23)

و = harf-i atfdır.

انْ = şek ve tereddüdü ifade eder.

رَيْبٍ = kelimesinin nekre olarak zikri, tamim içindir. Yâni hangi raybınız varsa cevap birdir; herbir raybınıza karşı mahsus bir cevap lâzım değildir. Hangi çareye başvursanız, ulaşacağınız cevap, Kur'an'ın i'cazıdır.

Evet bir çeşme başında su içip tatlılığını anlayan bir adam, bütün o çeşmeden teşaub eden arkları tecrübe etmeye hakkı yoktur. Zira menba birdir. Kezâlik bir surenin muarazasından âciz kalan adamını bütün Kur'an'ı tecrübeye hakkı yoktur. Çünkü kâtib birdir.<sup>49</sup>

<sup>48</sup>İşârat, s. 41.

<sup>49</sup>İşârat, s. 148.

مَا daki مِنْ beyanı ifade ettiğinden فِي شَيْءٍ kelimesinin takdirini ister. Takdiri kelâm, وَأَنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا olsa gerektir.

نَزَّلْنَا tâbirinden anlaşılır ki; onların şüphelerinin menşei nüzul sıfatı olup, kat'i cevapları da, isbat-ı nüzuldür.

Tedricen, yâni âyet âyet, sûre sûre hâdiselere göre nuzulü ifade eden tef'îl babından نَزَّلْنَا kelimesinin, def'aten nûzule delâlet eden if'al babından أَنْزَلْنَا kelimesine tercihan zikredilmesi, onların dâvâlarında "Ne için Kur'an def'aten nâzil olmamıştır?" diye delil getirdiklerine işarettir.

عَبَدْنَا abd lâfzının nebi veya Muhammed (A.S.) lafzına cihet-i tercihi; abd tâbiri, Peygamber (A.S.)ın azametine ve ibâdetin ulüvv-i derecesine işaret olduğu gibi.

اعْبُدُوا emrini te'kidir, ve Resûlü Ekrem hakkında vârid olan vehimleri defetmektir ki, o zât bütün insanlardan ziyade ibadet yapmış ve Kur'an'ı okumuştur.

فَاتُوا Bu emir, ta'ciz içindir. Yâni emirden maksad muhatabdan birşey talep değildir. Ancak başlarına vurmakla, muarazaya, tecrübeye davet etmektir ki, aczleri meydana çıksın.

بِسُورَةٍ ilâahir... Bu tabirden anlaşılır ki onların ilzamları, acizleri son hadde baliğ olmuştur.

Zirâ dokuz dereceye baliğ olan tahaddînin, yâni muarazaya davet etmenin; tâbirleri, tabakaları vardır:

1) Yüksek nazmıyla, ihbarât-ı gaybiyesiyle ihtiva ettiği, ulûmu ve âli hakaikiyle beraber tam bir Kur'an'ın mislini, ümmî bir şahıstan getiriniz.

- 2) Eğer böylece mislini getirmek takatinizin fevkinde ise, belîğ bir nazımla uydurma şeylerden olsun, getiriniz.
- 3) Eğer buna da kudretiniz olmazsa, on sure kadar bir mislini yapınız.
- 4) Bu da mümkün olmadı ise, uzun bir sürenin mislini yapınız.
- 5) Eğer bu da size kolay değilse, kısa bir sürenin misli olsun.
- 6) Eğer ümmi bir şahıstan imkân bulamadı iseniz âlim ve kâtip bir adamdan olsun.
- 7) Bu da olmadığı takdirde, birbirinize yardım etmek suretiyle yapınız.
- 8) Buna da imkân bulamadığınız takdirde bütün ins ve cinlerden yardım isteyiniz ve bütün efkarın neticelerinden istimdad ediniz.
- 9) "Bizim şâhidlerimiz yoktur. Eğer muarazaya girişsek bizi destekleyecek kimse yoktur" diye gösterdikleri o bahaneyi de defetmek için "Şühedanıza da müsaade edilmiştir. Onları da çağırınız, size yardım etsinler."

İşte bu tabakalara dikkat edilirse, muarazanın şu mertebelerine işareten, Kur'an-ı Kerimin yaptığı îcaz ile gösterdiği i'caza bir şua görünür.<sup>50</sup>

Başka bir misâl; *وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ* (Bakara, 25)

"Pek büyük birşey tebşir edildiği zaman, akıl tereddüd eder. İnanamaz; inandırmak için te'kide ihtiyaç olur. Ve keza, neş'e ve sürur makamları, evhamdan hâli olmalıdır. Çünkü ednâ bir vehimle, sürur zâil olur.

Buna binaen, burada o büyük tebşirat, *أَنَّ* ile te'kid edilmiştir ki; hem akıl inansın, hem o sürûru izale edecek hiçbir evham kalmasın.

*لَهُمْ* deki *ل* tebşir edilen şeyin onlara mahsus ve onların mülkü ve onların fazlı, istihkakları olduğuna delâlet eder ki, lezzetleri tamam, sürurları müzdâd olsun.

<sup>50</sup>İşârat; s. 149-150.

لَهُمْ takdimi hasrı ifade ettiğinden, beynen-nâs, Cennetin onlara tahsis kılındığına ve dolayısıyla ehl-i nârın da perişan hallerini, onların gözleri önüne getirmeye sebep olduğuna delâlet eder. Ve bu itibarla Cennetin lezzeti artar ve kıymeti tezahür eder.

جَنَّاتٍ Cennetin cem'i; Cennetlerin taaddüdüne ve amellere göre Cennetin mertebelerine işarettir. Cennetin tenkiri ise, güzelliğinin kâbil-i târif ve tavsif olmadığına veya sâmi'lerin iştiha ve istihsanlarının fevkâladeliğine işarettir.

تَجْرِي Bahçelerin en güzeli, içinde suyu bulunanlardır. Bunların da en güzeli içlerinden suları akanlardır. Bunların da en iyisi, akıntısı devamlı olanlardır. İşte cereyanın sigâ-i muzafi kıyafetinde zikredilmesi, o cereyanları tasvir etmekle, devamlı olduğuna işarettir.

مِنْ تَحْتِهَا Hadravat (yeşillik) ve nebatat içinde cereyan eden suların en iyisi, nebean suretiyle bahçenin içinde çıkmakla, yüksek köşklerin altından kendine mahsus terennümatiyle geçen eşcar ve bu nebatata dağılan sulardır. مِنْ تَحْتِهَا bu kısım sulara işarettir.

أَنْهَارٍ Suların çokluğu, bahçelere daha ziyade menfaat ve revnak ve güzellik verir. Kezalik, küçük küçük arklardan tecemmu eden nehirler, daha güzel manzaraları teşkil eder. Bilhassa suları berrak, zûlâl, tatlı, soğuk olursa; fevkâlade bir kıymet, bir lezzet veriyor. İşte الْأَنْهَارِ kelimesi cem'iyle, tarifiyle, maddesiyle bu çeşit sulara işaret eder.<sup>51</sup>

<sup>51</sup>İşârat, s. 170-171.

### 3.3. Fıkıh İlmi Yönünden İşaratü'l-İ'caz

Bedüzzaman Said Nursî Tefsirinde Kur'an'ın İ'caz ve Belağat nükteleri üzerinde ağırlıklı olarak durur. Kur'an'ın nazm yönüne izahlarında ağırlık verir.

Yine Tefsirinde zaman zaman fikhî konulara da değinir ve bunların izahını yapar. Bunlardan bazılarını şu şekilde izah etmektedir.

1) Haramların sebep ve hikmetleri:

a) Ağyarın malı, ismet-i şer'iyeye için haram olmuştur.

b) İnsanın eti; hürmet ve kerâmet için haram olmuştur.

c) Zehir, zararı için,

d) Lâşe eti; necaset olduğu için haram olmuşlardır. Ve keza herbir şeyde bir faide bir menfaat olduğuna remizdir.<sup>52</sup>

2) Yalanın mahiyeti ve zararları:

Kizb küfrün esasıdır. Kizb nifakın birinci alametidir. Kizb, Kudret-i İlahiyeye bir iftiradır. Kizb hikmeti Rabbaniyeye zıddır. Ahlâkı âliyeyi tahrir eden kizbdir. Âlem-i beşerin ahvalini fesada veren kizbdir. Nev-i beşeri kemâlattan geri bırakan kizbdir. Müseylime-i Kezzab ile emsalini âlemde rezil ve rüsvay eden kizbdir. İşte bu sebeplerden dolaydır ki, bütün cinayetler içinde tel'ine, tehdide tahsis edilen kizbdir.<sup>53</sup>

---

<sup>52</sup>İşârat, s. 221.

<sup>53</sup>İşârat, s. 40.



3) *SUAL*: Bir maslahata binaen kizbin caiz olduğu söylenilmektedir. Öyle midir?

*CEVAP*: Evet, kat'î ve zarurî bir maslahat için mesağ-ı şer'î vardır. Fakat hakikate bakılırsa maslahat dedikleri şey, bâtl bir özürdür.

Zirâ usul-ü şeriatte takarrur ettiği vechile mazbut ve miktarı muayyen olmayan birşey, hükümlere illet ve medar olamaz. Çünkü, miktarı bir had altına alınmadığından su-i istimale uğrar. Maahaza bir şeyin zararı menfaatine galebe ederse, o şey mensuh ve gayr-ı muteber olur. *Maslahat o şeyi terketmekle olur.*

Evet âlemde görülen bu kadar inkılablar ve karışıklıklar zararın özür telakki edilen maslahata galebe etmesine bir şahiddir.

Fakat kinaye ve ta'riz suretiyle, yani gayr-ı sahih bir kelime ile söylenilen yalan kizbden sayılmaz.

Yol ikidir: Ya sükut etmektir. Çünkü söylenilen her sözün doğru olması lâzımdır. Veya sıdktır. İmanın hassası sıdktır. Bütün kemâlata îsal edici sıdktır. Ahlâk-ı âliyenin hayatı sıdktır. Terakkiyatın mihveri sıdktır. Âlem-i İslâmın nizamı sıdktır. Nev-i beşeri kemalata îsal eden sıdktır. Ashab-ı kiramı bütün insanlara, tefevvuk ettiren sıdktır. Muhammed-i Hâşimî (A.S.M.), merâtib-i beşeriyenin en yükseğine çıkaran sıdktır.<sup>54</sup>

4) Helal olan ve olmayan sesler

*SUAL*: Hangi sesler helaldir?

*CEVAP*: Şeriatte bazı sesler helâl, bazıları da haram kılınmıştır. Evet, ulvî hüznleri, Rabbânî aşkları, îras eden sesler helâldir. Yetimane hüznleri,

---

<sup>54</sup>İşârat, s. 90.

nefsânî şehvâtı tahrik eden sesler haramdır. Şeriatın tayin etmediği kısım ise, senin ruhuna, vicdanına yaptığı, te'sire göre hüküm alır.<sup>55</sup>

#### 5) Cünübken saç ve tırnakların kesilmesi

Zâhire nazaran haşırde eczay-ı asliye ile eczayı zaide birlikte iade edilir. Evet cünup iken tırnakların ve saçların kesilmesi mekruh ve bedenden ayrılan herbir cüz'ün bir yere gömülmesi sünnet olduğu ona işaret eder.<sup>56</sup>

#### 6) Zekâtın çeşitleri

**SORU:** Zekât ve sadakaların lâayık oldukları mevkileri bulmak için şartlar nelerdir?

**CEVAP:**

- 1) Sadakayı vermekte israf olmaması,
- 2) Başkasından alıp, başkasına vermek suretiyle halkın malından olmayıp, kendi malından olması,
- 3) Minnetle in'amın bozulmaması,
- 4) Fakir olmak korkusuyla sadakaların terkedilmemesi,
- 5) Sadakaların yalnız mala ve paraya münhasır olmadığı, bilinmesiyle; İLİM, FİKİR, KUVVET, AMEL gibi şeylerde de muhtaç olanlara sadakanın verilmesi,

---

<sup>55</sup>İşârat, s. 78.

<sup>56</sup>İşârat, s. 62.

6) Sadakayı alan adam, bu sadakayı sefahette değil, hâcât-ı zaruriyesinde sarfetmesi lâzımdır.<sup>57</sup>

### 3.4. KELÂM İLMİ YÖNÜNDEN İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ

Bedüzzaman Said Nursî, Tefsirinin başında Kur'an'daki anâsırı esâsiyeyi ve tâkip ettiği metodu TEVHİD-HAŞİR-NÜBÜVVET-ÂDALET ile İBADET olmak üzere dört unsur olarak izah eder.

Bu dört unsuru tefsirinde herbir vechile izah eder. Bütün âyetlerin bu dört hedefe hizmet ettiklerini açıklar.

Gerek tefsirinde, gerekse yazdığı diğer eserlerinde öncelikle TEVHİD meselesi üzerinde durur. İman hakikatlerinden ve bunların izah ve isbatlarından bahseder.

Tefsirini yaptığı âyetlerin izahlarında, gerek ferd ve gerekse toplumun inanç esaslarına ışık tutacak izahlar yapar ve bunların üzerinde çok durur.

Meselâ: Fâtiha'nın tefsirinde إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (Fâtiha, 6) âyetini izah ederken;

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ Sırat-ı müstakim: *şecaat-iffet-i hikmet'in mezcinden ve hülasasından hâsıl olan adl ve adalete işarettir. Şöyle ki; insan bedeninde ruhun yaşayabilmesi için 3 kuvvet ihdas edilmiştir:*

- 1) Kuvve-i Şeheviyye (menfaatleri celb ve cezb kuvveti)
- 2) Kuvve-i Behimiyye (zararlı şeyleri uzaklaştırma kuvveti)
- 3) Kuvve-i Akliyye (iyi ve kötüyü birbirinden ayırma kuvveti)

<sup>57</sup>İşârat, s. 46.

Bu kuvvetlere bir had ve bir nihayet edilmemiş olduğundan bu kuvvetlerin tefrit-vasat-ifrat mertebeleri vardır.

Meselâ:

1) Kuvve-i Şehviyye:

- a) Tefrit mertebesi: Humuddur ki, ne helâle ne de harama şehveti, iştihası yoktur.
- b) İfrat mertebesi: Fücurdur; namusları ve ırzları pâyimal etmek istilâsında olur.
- c) Vasat mertebesi: İffettir ki; helâline şehveti var, harama yok.

(Kuvve-i şehviyyenin yemek-içmek-uyumak ve konuşmak gibi furûâtında da bu üç mertebe mevcuttur.)

2) Kuvve-i Gadabiyye:

- a) Tefrit mertebesi: Cebârettir ki, korkulmayan şeylerden dahi korkar.
- b) İfrat mertebesi: Tehevvürdür ki, ne maddi ne manevi hiçbir şeyden korkmaz.
- c) Vasat mertebesi: Şecaattir ki; hukuku diniye ve dünyeviyesi için canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz.

3) Kuvve-i Akliyye:

- a) Tefrit mertebesi: Gabavettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz.
- b) İfrat mertebesi: Cerbezedir, hakkı bâtil, bâtili hak suretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ mâlik olur.
- c) Vasat mertebesi: hikmettir, hakkı hak bilir imtisâl eder, bâtili bâtil bilir, içtinab eder.<sup>58</sup>

---

<sup>58</sup>İşârat, s. 24

Yine diğer bir âyetin izahında mezhebler ile ilgili görüşleri beyan eder, ve mezhebler arasındaki görüş ayrılıkları izah eder.

Meselâ: خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (Bakara, 7)

Bu âyetin tefsirinde Mutezile ve Cebriyenin fikirlerini beyan ettikten sonra, bunların ifrat ve tefritlerini belirtir, daha sonra Ehl-i Sünnetin vasat olup, sırat-ı müstakim üzerinde olduğunu izah eder.

1) Tahakkuk etmiş hakaiktendir ki; te'siri hakiki yalnız ve yalnız Allah'ındır. Öyle ise, Ehl-i i'tizalin abde verdiği te'siri hakiki hilâf-ı hakikattir.

2) Allah, Hakîmdir, öyle ise sevab ve îkab abes değildir. Ancak istihkaka göredir. Öyle ise, ızdırar ve cebir yoktur.

Mutezileye karşı, "Abd, kesb denilen masdardan neş'et eden, hâsıl-ı bi'l-masdar olan esere hâlık değildir. Abdin elinde ancak ve ancak kesb vardır. Zira Allah'tan başka müessiri hakikî yoktur.

Ehl-i Cebre karşı: "Abd, bir ağaç gibi bütün ızdırar ve cebir altında değildir. Elinde küçük bir ihtiyar vardır. Çünkü Cenab-ı Hak hakîmdir, cebir gibi zulümleri intac eden şeylerden münezzehtir.<sup>59</sup>

Yine bu âyetin tefsirinde "İlim maluma tâbidir." "Cüz-i ihtiyarının mahiyeti", "irade-i külliye", "irade-i cüz'iyeye" meselelerini gayet güzel bir şekilde izah eder.

Bedüzzaman yine tefsirinde Nübüvvet meselesi, Haşir meselesi, ibadet meselesi üzerinde sık sık durur ve herbir âyetin izahında bu meselelere yer verir.

<sup>59</sup>İşârat, s. 119.

## KÜFÜR MESELESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

**SORU:** Küfür, cehildir. Halbuki kâfirler, Hz. Muhammedi (A.S.) evlâtları kadar tanıyorlardı?

**CEVAP:** Küfür, iki kısımdır. Bir kısmı, bilmediği için inkâr eder; *ikincisi:* bildiği halde inkâr eder. Bu da bir kaç şubedir. Birincisi: bilir, lâkin kabul etmez. *İkincisi* yakîni var, lâkin itikadı yoktur. *Üçüncüsü:* tasdikî var, lâkin vicdânî iz'ânı yoktur.<sup>60</sup>

O meyelânı bir fiilden diğer bir fiile çevirmekle yapılan tasarruf, itibarî bir emir olup abdin elindedir.

Eğer Mâturidilerin mezhebi gibi o meyelânın bizzat bir emr-i itibarî olduğuna hükmedilirse, o emr-i itibarinin sükut ve tayini, kendisinin bir illet-i tâmme olduğunu istilzam etmez ki, irade-i külliyeye ihtiyaç kalmayın. Çünkü çok defalar meyelânın vukuunda fiil vâkî olmaz.<sup>61</sup>

### 3.5. MÜSBET İLİMLER YÖNÜNDEN İŞÂRÂTÜ'L-İ'CAZ

Bedüzzaman Said Nursî, Tefsirinde, zamanın ihtiyacı olan, iman ve itikada etkisi olan, fennî ve ilmî meseleleri ele alır ve bunları Kur'an âyetleri ışığında izah eder.

Fennî ve ilmî meselelerin, iman ve inanç açısından önemli olan kısımlarından bahseder ve Kur'an-ı Kerimden bunlara deliller getirir.

---

<sup>60</sup>İşârat, s. 73.

<sup>61</sup>İşârat, s. 81.

Asrın en büyük hastalığının iman zayıflığı olduğunu ve bunun da bu zamanda fen ve ilimden kaynaklandığı kanaatiyle fen ilimleriyle Kur'an ilimlerini imtizaç ettirmeye çalışır.

Bundan dolayı bütün ömrünü fen ilimleri ile Kur'an ilimlerinin beraber okutulduğu bir üniversite açmak gayesine sarfetmiştir. Kendisi de ilim tahsili anında müsbet ilimlere merak salmış, Fizik-Kimya-Astronomi-Cebir vs. fen ilimlerini tahsil etmiş hatta bunlarda münazara yapabilecek seviyeye dahi varmıştır.

İşte bundan dolayı tefsirinde, âyetleri izah ederken fennî meselelere de zaman zaman girmektedir.

Meselâ: Bakara sûresinde *يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ* (Bakara, 21) âyetinde maddenin ezeliyeti ve teselsül konularını izah eder: Şöyle ki; Allah'ın vücud ve varlığına ve birliğine vahdetine delil olarak, bu ilmî meseleleri izahında;

"Cenab-ı Hak hususî eserlerine menşe ve kendisine lâyük kemâlâtına me'haz olmak üzere her ferde ve her nev'e has ve müstakil bir vücud vermiştir.

Ezel cihetine sonsuz olarak uzanıp giden hiçbir nev'i yoktur. Çünkü bütün enva', imkândan vücub dairesine çıkmamışlardır. Ve teselsülün de bâtil olduğu meydandadır. Âlemde görülen şu tegayyür ve tebeddül ile bir kısım eşyânın hudusu, yâni yeni vücuda geldiği de göz ile görünüyor. Bir kısmının da hudûsu, zarurat-ı akliye ile sabittir.

Demek hiçbir şey'in ezeliyeti cihetine gidilemez.<sup>62</sup>

---

<sup>62</sup>İşârat, s. 98.

## EVRİM TEORİSİ

Bedüzzaman Said Nursî, tefsirinde asrımızın ve asrımız insanının zihin ve dimağını karıştıran, en çok tartışılan meselelerinden birisi olan Darwin'in Evrim Teorisi ile ilgili izahlarda bulunur ve gayet ikna edici bir şekilde izah eder.

"Ve keza ilmü'l hayvanat ve ilmü'n-nebâtat'da isbat edildiği gibi, envâ'ın sayısı ikiyüz bine balıdır.

Bu neville için birer âdem ve birer evvel-baba lâzımdır. Bu evvel-babaların ve âdemlerin dâire-i vücubda olmayıp, ancak mümkinattan olduklarına nazaran, behemehal vasıtasız, kudret-i ilâhiyeden vücuda geldikleri zaruridir.

Çünkü bu nevillelerin teselsülü, yani sonsuza uzanıp gitmeleri bâtıldır. Ve bâzı nevillelerin başka nevillelerden husule gelmeleri tevehhümü de bâtıldır. Çünkü iki nevide doğan nev', alekser ya akimdir veya nesli inkıtaa uğrar; tenasül ile bir silsilenin başı olamaz.<sup>63</sup>

### 3.6. Psikoloji ve Sosyoloji Yönünden İşaratü'l-İ'caz

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (Bakara, 21)

Bu âyetin tefsirinde Said Nursî, ibâdet kavramını ayrı ve değişik açılardan tahlil etmektedir. İbâdeti dünya hayatının, şahsî hayatın ve cemiyet hayatının düzenini sağlamakta en etkili bir sebep olarak görmektedir.

İbadetin PSİKOLOJİK ve SOSYOLOJİK yönlerini kalbi ve ruhu ikna edecek şekilde açıklamaktadır. Bedüzzaman'a göre ibadet;

<sup>63</sup>İşarat, s. 99.



1- Emirleri yapmak

2- Nehiylerden sakınmaktan ibarettir.

İnsanın bir işi sağlıklı olarak yapabilmesi için önce kendini tehlikelerden koruması ve rahat bir ortamda hissetmesi gerekir. Yapılacak işten alınan zevk de bu olumlu ortama bağlıdır.

İşte Said Nursî ibâdeti târif ve izah ederken insanın bu psikolojik yönünü de göz önüne almakta ve bu şekilde açıklamaktadır.

Nehiylerden kaçınmayı ibadetin tam ve sıhhatli olmasında daha önce dikkat edilmesi gereken bir şart olarak görmektedir.

Bunun önemini “Def-i şer, celb-i nef’â râcihtir” ifadesiyle belirtmektedir.

Günümüz insanının ibadet konusundaki eksikliği ve “ibadetten zevk almıyorum” demesinin sebeplerinden birisi bu psikolojik durumdur.

Yâni işlenen günahlar, insanın ibadetten alması gereken zevkle mâni olmaktadır. İbâdetten zevk almayınca da o ibadet devam etmemekte ve terk edilmektedir. Bu sebeple günahlardan kaçınmak, ibadetten zevk almanın, ve ibâdete devam etmenin en birinci şartıdır.

Said Nursî ibadetin mânâ ve mahiyetini izah etmeden önce, insanın yapısını, önemini, Allah ile insan arasındaki nisbet ve şerefi izah eder. İntisabta bir şeref olduğunu, bu şerefli nisbetin bir gereği olarak insanın ibadet yapması gereğini gayet muknî şekilde, insan ruh ve psikolojisini gözeterek izah eder.

İbâdetin şu yönleri üzerinde önemle durur: İbadet;

- 1) dünya ve âhiret işlerini tanzime vesile,
- 2) dünya ve âhiret saadetine sebep,
- 3) şahsî ve nevî kemâlata vâsita,
- 4) Allah ile kul arasında yüksek bir nisbet ve şerefli bir râbitadır.<sup>64</sup>

İbâdetin psikolojik, ruhî yönünü, değişik bir üslub ve metorla açıklar:

1) "İnsan, bütün hayvanlardan mümtaz ve müstesna olarak, acip ve lâtif bir mizac ile yaratılmıştır. O mizac yüzünden insanda çeşit çeşit meyiller, arzular meydana gelmiştir. Meselâ: İnsan, en müntehâp şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder; zînetli şeyleri arzu eder, insaniyete lâyük bir mâişet ve bir şerefle yaşamak ister."

Şu meyillerin iktizası üzerine, yiyecek, giyecek vesair hacetlerini istediği gibi güzel bir şekilde tedârikinde çok sanatlara ihtiyaç vardır. O san'atlara vukufu olmadığından ebnay-ı cinsiyle teşrik-i mesâî etmeye mecbur olur ki; herbirisi semere-i sa'yiyle arkadaşına mübâdele suretiyle yardımda bulunsun. Ve bu sayede ihtiyaçlarını karşılayabilsinler.<sup>65</sup>

Burada insaniyetin mahiyetini; duygu ve mizacını izah eder. İnsanın ihtiyaçlarını, arzularını belirtir. Bu ihtiyaçların tedarikinde yardımlaşma duygusunun gereğini açıklar. İnsanların birbiriyle beraber yaşamaları ve hukuklarını gözetmeleri gereğini belirtir. Bu beraber yaşamamanın düzen ve tahakkuku için bir nizam ve bir kanun gerektiğini ve bunun ancak "ilahî kanun" olduğunu belirtip, ibadet yapmanın gereğini ve lüzumunu psikolojik yönden açıklar;

---

<sup>64</sup>İşârat, s. 92.

<sup>65</sup>İşârat, s. 92.

Bu ilâhî kanunun icrası için bir kimse gerektiğini, bunun da Allah tarafından gönderilen Peygamber olduğunu ve bu peygamberin hâkimiyeti için delile ihtiyaç olduğunu ve bu delillerin de mu'cizeler olduğunu söyler ve burada ibadetin gereğini şu şekilde izah eder:

“Cenab-ı Hakkın emirlerine ve nehiyelerine itaat ve inkiyadı te'sis ve te'min etmek için, Sâniin azametini, zihinlerde tesbit etmeye ihtiyaç vardır. Bu tesbitde ancak, akâid ile, yâni ahkâmı ilâhiyenin tecellisiyle olur. İmanî hükümlerin takviye ve inkişaf ettirilmesi, ancak tekrar ile teceddüd eden ibâdetle olur.”

2) İBÂDET: Fikirleri Sâni-i Hakîme çevirttirmek içindir. Abdin Sâni-i Hakîme olan teveccühü, itaat ve inkiyadını intac eder. İtaat ve inkiyad ise, abdi intizâm-ı ekmel altına idhal eder. Abdin, intizam altına girmesiyle ve nizama ittiba etmesiyle, hikmetin sırrı tahakkuk eder. Hikmet ise, kâinat sahifelerinde parlayan san'at nakışlarıyla tebârüz eder.

3) İnsan, santral gibi, bütün hilkatin nizamlarına ve fitratın kanunlarına ve kâinattaki nevâmisi ilâhiyenin şualarına bir merkezdir. Binanealeyh insanın, o kanunlara intisab ve irtibat etmesi ve o namusların eteklerine yapışıp temessük etmesi lâzımdır ki umumi cereyanı te'min etsin. Ve tabakât-ı âlemde deveran eden dolapların hareketlerine muhalefetle o dolapların çarkları altında ezilmesin. Bu da ancak o emir ve nevahiden ibaret olan ibadetle olur.

4) İnsan, İslâmiyet sayesinde, ibadet saikasıyla bütün müslümanlara karşı sabit bir münasebet peyda eder. Bunlar ise sarsılmaz bir uhuvvete, hakiki bir muhabbete sebep olur. Zaten heyet-i içtimaiyenin kemâline ve terakkisine ilk ve en birinci basamakları, uhuvvet ile muhabbettir.<sup>66</sup>

Bedüzzaman; ibadetin insanın şahsî kemâlatına âit faydaları da şu şekilde izah eder:

---

<sup>66</sup>İşârat, s. 94.

“İnsanın o yüksek ruhunu inbisat ettiren İBADETTİR.”

İstidâtlarını inkişâf ettiren İBADETTİR.

Meyillerini temyiz ve tenzih ettiren İBADETTİR.

Emellerini tahakkuk ettiren İBADETTİR.

Fikirlerini tevsî' ve intizam altına alan İBADETTİR.

Şehviyye ve gadabiyye kuvvelerini had altına alan İBADETTİR.

Zâhirî ve bâtinî uzuvlarını ve duygularını kirleten tabiat paslarını izale eden, İBADETTİR.

İnsanı mukadder olan kemâlatına yetiştiren İBADETTİR.

Abd ile Ma'bud arasında en yüksek ve en lâtif olan nisbet, ancak İBADETTİR.

Bedüzzaman daha sonra bu âyetin nazm yönü üzerinde durur ve şu şekilde izah eder.

“Bu âyetin cümlelerini birbiriyle nazmeden münasebetler ise يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا (Bakara, 21) cümlesinde emir ve hitap, mü'min, kâfir ve münafıkların, mâzî hal ve istikbâlde vücuda gelmiş ve gelecek bütün efradını ihtiva eden tabakalara hitaptır.

Binaenaleyh;

1) **أَعْبُدُوا** Vav'ının merciinde dahil olan kâmil mü'minlere göre **أَعْبُدُوا** İBADETE devam ve sebat etmeye emirdir.

2) Orta derecedeki mü'minlere nazaran, ibâdetin arttırılmasına emirdir.

3) Kâfirlere göre,ibâdetin şartı olan iman ve tevhid ile ibadetin yapılmasına emirdir.

4) Münafıklara nazaran, ihlâsa emirdir.

**أَعْبُدُوا**'nun ifade ettiği ibadet kelimesi mükellefine göre müşterek-i mânevî hükmündedir.<sup>67</sup>

"Kur'an-ı Kerim ibadeti emretti. İbadet ise üç şeyden sonra olabilir:

1) Ma'budun mevcut olması,

2) Ma'budun vahid olması,

3) Ma'budun ibadete istihkakı bulunmasıdır.

Kur'an-ı Kerim o üç mukadder suale işaret etmekle beraber; şartlarının delillerini de zikrederken, Ma'budun vücuduna dair olan delilleri iki kısma ayırmıştır.

*Birincisi:* Hariçten alınan delillerdir ki, buna âfâkî denilir.

*İkincisi:* İnsanların nefislerinden alınan bürhanlardır. Buna enfüsî tesmiye edilir.

---

<sup>67</sup>İşârat, s. 104.

Enfüsi olan kısmı da ikiye ayırılır.

1) Nefsî,

2) Usulî,

Nefsî olan delile **الَّذِي خَلَقَكُمْ** (Bakara, 21)

Usulî delile de **وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ** (Bakara, 21) cümlesiyle işaret etmiştir.

Sonra, ibadet insanların hilkat ve yaratılışına ta'lik edilmiştir.

İbadetin insanın yaratılışına terettüb etmesi iki şeyden ileri geliyor.

Ya;

1) İnsanlar, ilk yaratılışında ibadete istidatlı ve takvaya kabiliyetli olarak yaratılmışlardır.

2) Veyahut insanların hilkatinden ve me'mur oldukları vazifeden ve teveccüh ettikleri kemalden maksat, ibadetin kemâli olan takvadır.

**لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ** (Bakara, 21) her iki noktaya da tatbik edilebilir.

“Yâni: “İstidat ve kabiliyetinizde ekilen veya vazife ve hilkatinizden kastedilen takvanın kuvveden fiile çıkarılması lâzımdır.”

Kur'an-ı Kerim Ma'budun vücuduna ait âfâkî delillerin en karibine

**جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشاً** (Bakara, 22) cümlesiyle işaret eder. Ve bu işaretten, Arzın bu şekle getirilmesiyle nev-i beşere vesâir hayvanata kabil-i sükna

(yerleşmeye müsâit) olarak hazır bulundurulması, ancak Allah'ın ca'liyle (yaratmasıyla) olup tâbiatın ve esbabın te'siriyle olmadığına bir remiz vardır. Çünkü te'sir-i hakikînin esbaba verilmesi bir nev'î şirktir.

وَالسَّمَاءِ بِنَاءً (Bakara, 22) cümlesiyle, Sâniin vücuduna olan âfâki delillerden en basit ve en yükseğine işaret edilmiştir.

Sonra, mürekkebât ve mevâlidin vücud-u Sânia vech-i delâletlerine, وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً cümlesiyle işaret edilmiştir.

Sonra geçen delillerin herbirisi, Sâniin vücuduna delâlet ettiği gibi, heyet-i mecmuada Sâniin vahdetine işaret eder.

Sonra, ni'metlerin menşe-i ve menbaı olan âlemin nizamına işaret eden o cümlelerin suret-i tertibi رِزْقًا لَكُمْ, ün delâletiyle beraber, Ma'budun ibadete müstehak olduğuna delâlet eder.

Çünkü ibadet şükürdür. Şükür mün'ime edilir. Yâni nimetleri veren zâta şükretmek vacibdir.

Sonra رِزْقًا لَكُمْ cümlesinden, arz ve arzdan çıkan mevalid, yani arzın semereleri insana hâdim oldukları gibi, insanlar da onların Sâni'ine hâdim olmaları lâzım olduğuna bir remiz vardır.

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Bakara, 22) cümlesi ise geçen cümlelerin herbirisiyle alâkadardır.

Yâni; Rabbinize ibadet yaptığınızda şerik yapmayınız. Zira Rabbiniz, ancak Allah'tır. Sizi, nev'iniz ile beraber halkeden O'dur. Ve arzı, size mesken olarak hazırlayan O'dur. Semayı, sizin binanıza dam olarak yaratan O'dur.

Ve sizin rızık maişetinizi tedarik için suları gönderen O'dur. Hülâsa, bütün nimetler O'nundur. Öyle ise bütün şükürler ve ibadetler ancak O'nadır.<sup>68</sup>



---

<sup>68</sup>İşârat, s. 106.



## SONUÇ

Bediüzzaman'ı bu tefsiri yazmaya sevk eden en önemli sebep, Kur'ân'ı karşı yapılan itiraz ve hücumlardır. Kendini bu hücumlara karşı bir müdafî olarak görmüş ve eserlerindeki ana temayı bu oluşturmuştur.

Tefsirinde muhatap, diğer müfessirlerde olduğu gibi sadece ilim ehli olmayıp halkın anlama yönünü de dikkate almıştır. Fâtiha Sûresinin bütünüyle, Bakara Sûresinin ilk 33 âyetini içine aldığı bu tefsirinde Kur'ân'ın i'caz ve belagat yönlerine ağırlık vermiştir.

Kur'ân'daki tekrarların sırlarını ve hikmetlerini ikna edici şekilde tatminkar ve yeterli izahlarda bulunmuştur. Tefsirinde âyetin âyetle münasebeti, âyetin cümleleri arasındaki münasebet, cümlenin lâfızları arasındaki münasebet ile âyetlerin öncesi ve sonrası arasındaki münasebetler üzerinde durmaktadır.

Tefsiri yazarken yanında hiçbir kaynak bulundurma imkânını bulamamıştır. Çünkü savaş esnasında, at üstünde iken yazmıştır.

Tefsir bütünüyle incelendiğinde rahatlıkla şöyle bir kanaate varılmaktadır: Bediüzzaman bu tefsirini yazarken büyük bir İlâhî yardıma mazhar olmuştur. Bu eserin, ileride bir heyet tarafından yazılmasını temenni ettiği tefsire bir mukaddeme mahiyetini taşıdığı belirtmektedir.

## KAYNAKLAR

ABDULKAHİR el-Cürcânî. Delâilü'l-İ'câz (nşr. Mahmud Muhammed Şâkir), Kahire 1404/1984

MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed el-Ifrîkî; Lisanül-Arab, 1-6, Kahire, tarihsiz.

NURSÎ, Bedüzzaman Said;

İşaratü'l-İcaz, Sözler Yayınevi, İstanbul 1978

Mektubat, Envar Neşriyat, İstanbul, 1992

Muhakemat, Envar Neşriyat, İstanbul, 1992

Münazarat, Sözler Yayınevi, İstanbul, 1977

Sözler, Sözler Yayınevi, İstanbul, 1977

Risale-i Nur Külliyyatı, Nesil Basım Yayın, 1996

Tarihçe-i Hayat, Sözler Yayınevi, 1977

PAKSU, Mehmed; Meseleler ve Çözümleri-2. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1993.

ŞAHİNER, Necmeddin; Bilinmeyen Taraflarıyla Bedüzzaman Said Nursî, Yeni Asya Yayınları, İst. 1994.

Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu (20. Asırda İslâm Düşünce-  
sinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî)  
Yeni Asya Yayınları, İstanbul:1986.

ÜNLÜ, Demirhan. Kur'ân-ı Kerimin Tecvidi, Ankara, tarihsiz.



## ÖZGEÇMİŞ

1958'de Gaziantep'te doğdu. Gaziantep İmam-Hatip Lisesini 1977'de bitirip aynı yıl Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesine başladım. 1982 yılında Üniversiteyi bitirip, İzmit İmam-Hatip Lisesinde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak göreve başladı. Halen İzmit-Derince İmam Hatip Lisesinde Meslek Dersleri öğretmeni olarak göreve devam etmektedir.

**Osman Abidin  
PAKSU**  
Derince İ. H. Lisesi  
Meslek Dersleri  
Öğretmeni

TR. YÜKSEK  
LİSANS